

ZACHOWANIA RYZYKOWNE MŁODZIEŻY W GMINIE NOWA SÓL – MIASTO

Raport z badań

Opracowanie raportu:
Joanna Frątczak-Müller
Anna Rychła

Fundacja Partycypacja
Nowa Sól 2023

 Profilaktyka Nowa Sól

Najważniejsze ustalenia diagnozy

Jakie zachowania ryzykowne występują wśród nowosolskiej młodzieży?

- 45% uczniów przynajmniej raz w życiu paliło papierosy. Częściej przynajmniej jedną próbę palenia podejmowały dziewczęta niż chłopcy.
- 54% uczniów piło alkohol. Dziewczęta ze szkół podstawowych częściej piły alkohol niż chłopcy (odpowiednio 46% i 31%). W szkołach ponadpodstawowych sytuacja jest wyrównana. Kontakt z alkoholem miało 81% chłopców i 78% dziewcząt.
- Do najczęściej zażywanych substancji psychotropowych przynajmniej raz w życiu należały leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza, które zażyło 61 osób (10% badanych), marihuana lub haszysz – 43 osoby (7% badanych) oraz alkohol razem z marihuaną – 29 uczniów, czyli 5% badanych.
- Marihuana lub haszysz to narkotyki, których palenie deklarowano najczęściej (więcej niż 20 razy – 4% badanych) i dotyczyło to głównie uczniów ze szkół ponadpodstawowych.
- Młodzież zazwyczaj spędza przed komputerem, smartfonem czy tabletem więcej niż cztery godziny dziennie (56% wszystkich uczniów).
- Badana młodzież szkolna miała doświadczenia cyberprzemocy, która dotyczyła 26% uczniów. Odnosiła się ona w większości do dziewcząt – było to 26% uczennic podstawówek oraz 38% dziewcząt ze szkół ponadpodstawowych.
- Objawy depresji zauważało u siebie 69% badanych; 21% myślało, że ma depresję więcej niż 20 razy.

Jakie jest nasilenie występowania zachowań ryzykownych wśród młodzieży? Które z nich ulegają zmniejszeniu, a które zwiększają swoje oddziaływanie?

- Uczniowie szkół podstawowych deklarowali wcześniejszy kontakt z paleniem niż uczniowie ze szkół ponadpodstawowych. W szkołach podstawowych był to wiek 11-13 lat (w sumie 22% uczniów), w szkołach ponadpodstawowych mówiono o wieku 15 lat i więcej (24%). Po drugie dziewczęta rozpoczynały palenie wcześniej niż chłopcy w obydwu kategoriach szkół.
- Uczniowie szkół podstawowych najczęściej deklarowali, że ich pierwsze picie alkoholu odbyło się w wieku 11-12 lat, co oznacza wcześniejszą o kilka lat inicjację alkoholową niż u młodzieży ze szkół ponadpodstawowych (15 lat i więcej).
- Dziewczęta ze szkół podstawowych odznaczały się wcześniejszą niż chłopcy inicjacją alkoholową. W wieku do 10 lat alkoholu spróbowało 15% z nich i 12% chłopców. Inicjację alkoholową w wieku 11-13 lat deklarowało 23% z nich i 17% chłopców.
- Substancje psychoaktywne częściej zażywali uczniowie szkół ponadpodstawowych niż podstawowych. Dziewczęta z obydwu kategorii szkół częściej niż chłopcy zażywały środki nasenne i na uspokojenie.
- Jako reakcję na sytuacje trudne wskazywano palenie papierosów (18% uczniów) i picie alkoholu (12%).

- Analiza zachowań przemocowych wykazała, że 1/3 badanych doświadczała stosowania wobec nich szantażu (35%), a 19% posiadało doświadczenia dotyczące wymuszania na nich uległości.

Które z zachowań ryzykownych dotyczących młodzieży stanowią największe wyzwania rozwojowe gminy?

- Wśród uczniów ze szkół podstawowych 37,4% możliwość zdobycia papierosów oceniła jako łatwą lub bardzo łatwą. Wśród uczniów szkół ponadpodstawowych było to 92,5% badanych.
- W przypadku piwa 59% uczniów było przekonanych, że w razie potrzeby będzie je łatwo zdobyć. Wódkę za łatwą w dostępie uznało 41% badanych.
- Uczniowie deklarowali także osobiste kupowanie alkoholu bez żadnej trudności – 24% badanych. Wśród uczniów ze szkół podstawowych było więcej dziewcząt niż chłopców kupujących napoje alkoholowe.
- Dziewczęta częściej niż chłopcy dostawały narkotyki od kolegów/koleżanek (28 dziewcząt w stosunku do 17 chłopców). Taki trend dotyczył uczniów szkół ponadpodstawowych.
- Zarówno uczniowie szkół podstawowych jak i ponadpodstawowych wskazywali na wspólne (z rówieśnikami) zażywanie narkotyków, przy czym w szkołach podstawowych taka sytuacja dotyczyła częściej dziewcząt.
- Miejsca łatwego dla młodzieży uzyskiwania narkotyków to: ulica, park – 108 odpowiedzi (14% wszystkich wskazań w pytaniu), dyskoteka, bar – 88 odpowiedzi (12% wszystkich wskazań) oraz dom dilera, który wskazało 96 osób (13% wszystkich odpowiedzi w pytaniu).
- Wśród ogółu badanych 62% deklarowało poznawanie ludzi przez Internet, a 45% spotkania z nimi. Zwyczajowym miejscem korzystania z Internetu jest dom rodzinny (80% badanych).
- W badaniu zauważono stałą liczbę osób odczuwających myśli depresyjne we wszystkich analizowanych przedziałach czasowych (całe dotychczasowe życie, ostatni rok, miesiąc, tydzień) osiągającą poziom 4%.
- Posiadania myśli samobójczych przynajmniej raz w życiu doświadczyło 54% uczniów. Najczęściej wskazywano, że pojawiły się one 1-3 razy (21% uczniów) oraz powyżej 20 razy (15%). W ostatnim roku tego typu myśli miało 41% uczniów, w ostatnim tygodniu 10%.
- 14% badanych deklarowało podjęcie próby samobójczej. Były to najczęściej dziewczęta ze szkół ponadpodstawowych (29% dziewcząt) i ze szkół podstawowych (19% dziewcząt).
- Akty autodestrukcji podejmowało 42% młodzieży. 11% uczniów okaleczało siebie więcej niż 20 razy.

Spis treści

Wprowadzenie	6
I. Założenia diagnozy	7
II. Zachowania ryzykowne młodzieży w Gminie Nowa Sól – Miasto	9
1. Palenie papierosów	9
2. Spożywanie napojów alkoholowych	12
3. Zażywanie substancji psychoaktywnych	22
4. Używanie urządzeń cyfrowych	29
5. Doświadczanie i używanie przemocy	34
6. Dobrostan i zdrowie psychiczne	36
III. Wnioski z badań	50
Nota metodologiczna	54
Założenia badań	54
Zasady realizacji badań	55

Wprowadzenie

Problem podejmowania zachowań ryzykownych przez dzieci i młodzież nie jest zjawiskiem nowym, choć obecnie zmienia się sposób jego ujmowania. Za zachowania ryzykowne uznaje się zachowania podejmowane przez dzieci i młodzież, które zagrażają ich zdrowiu fizycznemu i psychicznemu, a także są niezgodne z normami społecznymi. Wśród nich za najbardziej powszechne przyjmuje się palenie tytoniu, picie systematyczne alkoholu i upijanie się, używanie narkotyków lub leków psychoaktywnych, zachowania agresywne i stosowanie przemocy oraz drobne przestępstwa, czyny chuligańskie i wandalizm¹. W wyniku powstawania nowych trendów kształtujących styl życia dzieci i młodzieży, a w raz z nim zachowań problemowych, zachowania młodych ludzi częściej są obserwowane i analizowane. Badania dzieci i młodzieży nie pozostawiają bowiem wątpliwości, że jest to grupa wiekowa najbardziej narażona na podejmowanie zachowań ryzykownych dla zdrowia i wykazująca niedostatki w zakresie wiedzy i praktyki zachowań dla niego korzystnych. Przeprowadzane badania wskazują dodatkowo, że przemianom podlegają zarówno wzory zachowań ryzykownych osób nieletnich (np. miejsca, sposoby, powody przyjmowania środków psychoaktywnych), jak i rodzaj przyjmowanych substancji. Nowe zagrożenia dotyczą także zmian wzorców używania urządzeń cyfrowych, widzianych jako przyczyna dodatkowych form uzależnień.

Poniższy raport jest odpowiedzią na zamówienie, którego przedmiotem było przeprowadzenie diagnozy zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży w Gminie Nowa Sól – Miasto. Celem diagnozy była identyfikacja i charakterystyka zachowań ryzykownych podejmowanych przez dzieci i młodzież. Jej realizacja służyła sformułowaniu oceny adekwatności działań podejmowanych na rzecz ograniczenia występowania zachowań problemowych wśród ludzi młodych. Dzięki wiedzy na tematy dotyczące uwarunkowań zachowań ryzykownych młodzieży, ich następstw, zjawisk towarzyszących procesom dorastania można realizować działania adekwatne do potrzeb i skali problemów. Uzyskana wiedza powinna przekładać się więc na podejmowanie działań legislacyjnych, wychowawczo-edukacyjnych, profilaktycznych i resocjalizacyjnych. Podejście do zagadnień związanych z zachowaniami ryzykownymi młodzieży powinno także ulegać ciągłym modyfikacjom. Główną przesłanką dla tych zmian jest założenie, że zdrowie i rozwój człowieka są silnie zależne od czynników kulturowo-społecznych i ekonomicznych, które

¹ Dzielska A., Kowalewska A. (2014), Zachowania ryzykowne młodzieży – współczesne podejście do problemu. Studia BAS, nr 2(38).

ulegają systematycznym zmianom. Przeprowadzone badania miały charakter reaktywny. Ich zadaniem było pogłębienie diagnoz zjawisk kryzysowych dotyczących dzieci i młodzieży, realizowanych w poprzednich latach przez Pełnomocnika ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii w Nowej Soli. Badanie zostało przeprowadzone w ramach umowy SP 8141-4/65/23 z dnia 3 kwietnia 2023 i było realizowane w okresie od maja do września 2023.

Prezentowany Raport składa się z trzech rozdziałów. Raport rozpoczyna prezentacja założeń badania, następnie przedstawiane są wyniki diagnozy w odniesieniu do przyjętych w badaniu przejawów zachowań kryzysowych. Są to kolejno: palenie papierosów, spożywanie alkoholu, używanie pozostałych substancji psychoaktywnych, korzystania z urządzeń cyfrowych, doświadczania i stosowania przemocy. Prezentację zebranych danych zamyka charakterystyka dobrostanu psychicznego uczestniczącej w badaniu młodzieży. Raport kończą wnioski z badań i nota metodologiczna. Warunkiem opracowania odpowiedzialnego programu przeciwdziałania zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży jest przeprowadzenie rzetelnej diagnozy. Liczymy na to, że przygotowując wspólnie proces badawczy i opracowując ten raport, zapewniamy jego wysoką jakość.

I. Założenia diagnozy

W badaniach kondycji psychofizycznej dzieci i młodzieży przedmiotem analiz są zarówno zachowania, które sprzyjają zdrowiu oraz te stanowiące bezpośrednio lub w dłuższej perspektywie jego zagrożenie. Literatura przedmiotu jednoznacznie wskazuje, że styl życia (sposób spędzania czasu wolnego, kontakty z rówieśnikami, rozwój zainteresowań lub ich brak) w znacznym stopniu są odpowiedzialne za zdrowie osób młodych². Na styl życia, oprócz systemu zachowań zdrowotnych, uwarunkowanych cechami temperamentu, składają się także wiedza, uogólnione poglądy i przekonania na temat świata, życia i własnej osoby, kompetencje, system wartości i indywidualne doświadczenia w zakresie zdrowia oraz czynniki społeczno-kulturowe i ekonomiczne³. Szczególne znaczenie w podejmowaniu ryzykownych zachowań przez młodzież przypisuje się dodatkowo negatywnym wpływom rówieśniczym (posiadanie przyjaciół, którzy modelują zachowania

² Mazur J. i in. (2008), Czynniki chroniące młodzież 15-letnią przed podejmowaniem, zachowań ryzykownych. Raport z badań HBSC 2006, Instytut Matki i Dziecka, Warszawa; Nadworna-Cieślak M., Ogińska-Bulik N. (2011), Zachowania zdrowotne młodzieży – uwarunkowania podmiotowe i rodzinne, Difin, Warszawa.

³ Sęk H. (2000), Zdrowie behawioralne [w:] Psychologiczny kontekst problemów społecznych, J. Strelau (red.), Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań.

problemowe), niskiej motywacji do osiągania sukcesów życiowych (w szkole, w życiu rodzinnym i zawodowym) oraz niskim osiągnięciom w nauce, mierzonym niską średnią uzyskiwanych ocen szkolnych. Przyjęcie tych założeń wyznaczyło zakres badania.

Głównym celem badania była identyfikacja i charakterystyka zachowań ryzykownych wśród dzieci i młodzieży (rodzaju problemów je tworzących i ich nasilenia) w Gminie Nowa Sól – Miasto. Jego realizacja służyła sformułowaniu oceny adekwatności działań podejmowanych na rzecz ograniczenia występowania zachowań problemowych wśród ludzi młodych i wytyczenia jej dalszych kierunków. Główny cel badania został osiągnięty poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

- Identyfikacja zachowań ryzykownych wśród młodzieży
- Ustalenie głównych tendencji zmian analizowanych problemów społecznych (narastanie/zmniejszanie się problemów społecznych)
- Wyznaczenie kierunków interwencji publicznej (wyznaczenie zjawisk kryzysowych problemów ważnych do ograniczania w pierwszej kolejności).

Badania przeprowadzono metodą sondażu. Stosowana w nich ankieta składała się z sześciu bloków tematycznych. Pięć z nich dotyczyło rodzajów zachowań ryzykownych podejmowanych przez młodzież. Ostatnim z modułów była część dotycząca indywidualnej oceny dobrostanu psychicznego. Ta część wraz z oceną skali uzależnień cyfrowych stanowiły nowe, w stosunku do poprzednich diagnoz, moduły badania. Ich włączenie w zakres tematyczny diagnozy jest wynikiem aktualizacji narzędzia badawczego i dostosowania go do różnicujących się zjawisk kryzysowych wśród młodzieży.

Kształtowanie zachowań zdrowotnych jest istotne w okresie dzieciństwa i dorastania, gdyż wtedy formują się wzorce zachowań oddziałujących na zdrowie w późniejszych okresach życia. Zachowania ryzykowne zwiększają prawdopodobieństwo pojawienia się niekorzystnych psychologicznych, społecznych i zdrowotnych konsekwencji. Aby poznać skalę i zakres stosowanych zachowań ryzykownych przez dzieci i młodzież, badania przeprowadzono wśród uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Diagnoza prowadzona była wśród klas szóstych i ósmych szkół podstawowych oraz drugich w szkołach ponadpodstawowych. W sumie ankietę wypełniło 639 uczniów nowosolskich szkół. Wśród nich było 398 reprezentantów szkół podstawowych i 241 szkół ponadpodstawowych.

Badania zachowań ryzykownych dotyczą tematów drażliwych, dlatego dla uzyskania prawdziwych informacji należało zapewnić ich uczestnikom pełną anonimowość. Z tego

powodu w badaniach nie zbierano danych osobowych oraz szczegółowych danych społeczno-demograficznych. Uczestnicy badania proszeni byli dodatkowo o włożenie wypełnionej ankiety do koperty, zaklejenie jej przed oddaniem prowadzącym sondaż i oddanie do wspólnej urny, tak żeby nie można było zidentyfikować oddziału, który reprezentują. Pozyskane w badaniu dane źródłowe podlegają ochronie. Wszystkie materiały zebrane w badaniu zostały przekazane Zleceniodawcy badania i są przez niego przechowywane.

II. Zachowania ryzykowne młodzieży w Gminie Nowa Sól – Miasto

We współczesnym podejściu do zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży zauważa się analizowanie ich w sposób całościowy. Chodzi tu o stosowanie założenia o powstawaniu syndromów takich zachowań oraz poszukiwanie ich przyczyn, charakterystykę przebiegu oraz konsekwencji. Skłonność do podejmowania zachowań ryzykownych jest zdaniem badaczy wypadkową czynników psychospołecznych, oddziałujących na system osobowości oraz otoczenia ludzi młodych i tworzonych przez nich systemów zachowań. Wzajemne relacje między czynnikami chroniącymi i czynnikami ryzyka oddziałującymi na ludzi młodych mogą mieć wpływ na zaangażowanie i podejmowanie przez młodzież zachowań konwencjonalnych lub ryzykownych dla zdrowia.

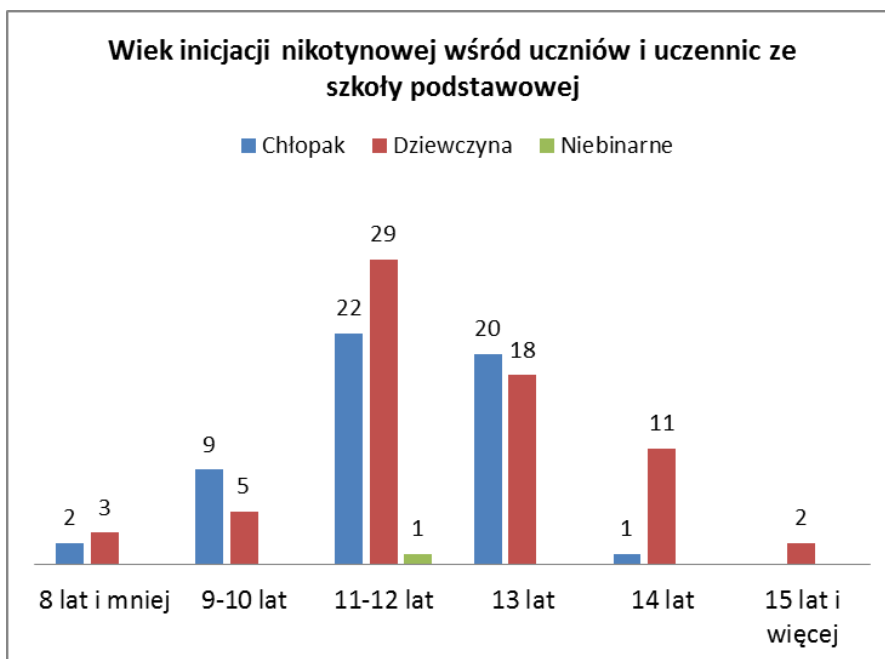
W prezentowanym badaniu analizowano sześć podstawowych zachowań ryzykownych dotyczących młodzieży. Niniejszy rozdział prezentuje kolejno ustalenia dotyczące palenia papierosów, spożywania alkoholu oraz zażywania innych substancji psychoaktywnych, korzystania z urządzeń cyfrowych, doświadczania i stosowania przemocy. Rozdział kończy prezentacja wyników badań dotyczących indywidualnego dobrostanu psychicznego badanych oraz jego wpływu na podejmowanie zachowań ryzykownych.

1. Palenie papierosów

Kontakt młodzieży z nikotyną był mierzony w odniesieniu do czterech aspektów. Były to: ocena możliwości zdobycia papierosów, wieku, w którym młodzież pierwszy raz zapaliła papierosa, ogólnej liczby podejmowanych prób palenia i częstotliwości palenia w ostatnich 30 dniach. Zebrane dane wskazują, że wśród badanych 55% nigdy nie paliło papierosów. W ten sposób odpowiedziało 68,3% uczniów szkół podstawowych i 32,7% uczniów szkół

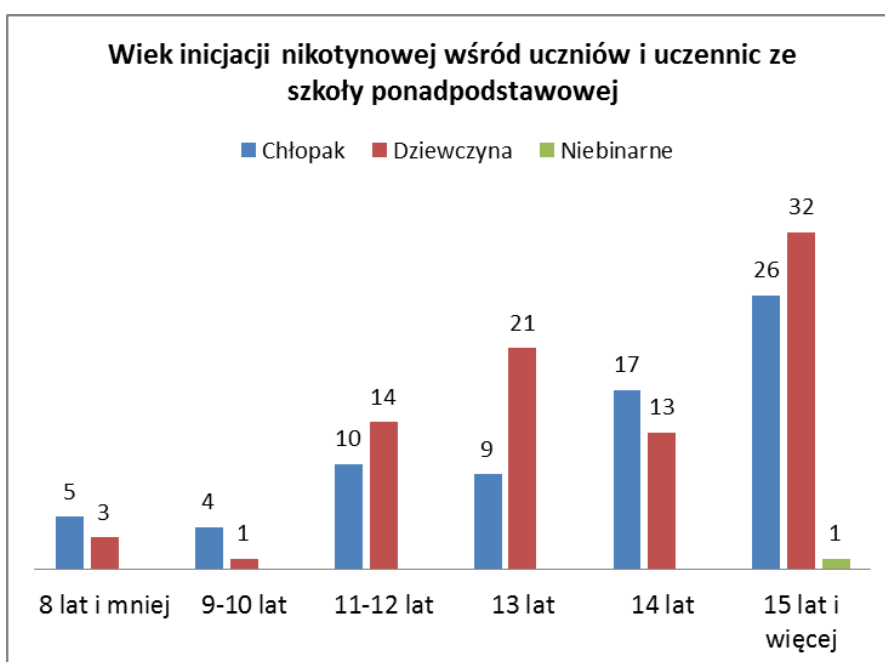
ponadpodstawowych. Podział uczestników badania ze względu na płeć dodatkowo wskazuje, że częściej przynajmniej jedną próbę palenia papierosów podjęły dziewczęta niż chłopcy. Wśród badanych 73% chłopców ze szkół podstawowych zapewniało o niepaleniu papierosów i 64% dziewcząt, wśród badanych reprezentujących szkoły ponadpodstawowe było to odpowiednio 37% chłopców i 30% dziewcząt.

Pytanie o wiek badanych podczas pierwszej próby palenia papierosów i najczęściej udzielane odpowiedzi wskazują na dwie kwestie. Po pierwsze uczniowie szkół podstawowych deklarowali wcześniejszy kontakt z paleniem niż uczniowie ze szkół ponadpodstawowych. Po drugie dziewczęta rozpoczynały palenie wcześniej niż chłopcy w obydwu badanych kategoriach szkół. W całej próbie jako wiek pierwszego kontaktu z paleniem papierosów najczęściej wskazywano 11-12 rok życia (12% uczniów) oraz 13 rok życia (11%). Trzecia w kolejności częstości wskazywanych odpowiedzi dotyczyła 15 lat i więcej (10% odpowiedzi). W szkołach podstawowych najczęściej deklarowano rozpoczęcie palenia papierosów w wieku 11-12 lat oraz 13 lat (w sumie 22% uczniów), z tym że dziewczęta najczęściej wskazywały 11-12 rok życia (15% uczennic). Odpowiedzi uczniów szkół ponadpodstawowych były bardziej zróżnicowane. Chłopcy najczęściej wskazywali wiek 15 lat i więcej jako okres pierwszego kontaktu z paleniem papierosów (23%), kolejnym był wiek 14 lat, który uzyskał 15% wskazań. Dziewczęta ze szkół ponadpodstawowych jako wiek pierwszego kontaktu z paleniem również najczęściej deklarują 15 lat i więcej (26%). Na drugim miejscu usytuowały się jednak deklaracje dotyczące 13 lat – 17% odpowiedzi. Dokładne dane na temat inicjacji nikotynowej w podziale na typ szkoły i płeć badanych prezentują wykresy nr 1-4. Wykresy nr 1 i 2 ze względu na prezentację dużej liczby pojedynczych przypadków podają liczby naturalne.

Wykres 1. Wiek inicjacji nikotynowej wśród uczniów szkół podstawowych

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 2. Wiek inicjacji nikotynowej wśród uczniów szkół ponadpodstawowych

Źródło: opracowanie własne.

Zdaniem badaczy zachowań problemowych oraz osób praktycznie zajmujących się pracą z młodzieżą (nauczycieli, psychologów, terapeutów, rodziców) pojedyncze przypadki podejmowania zachowań ryzykownych przez młodzież są zjawiskiem dosyć powszechnym

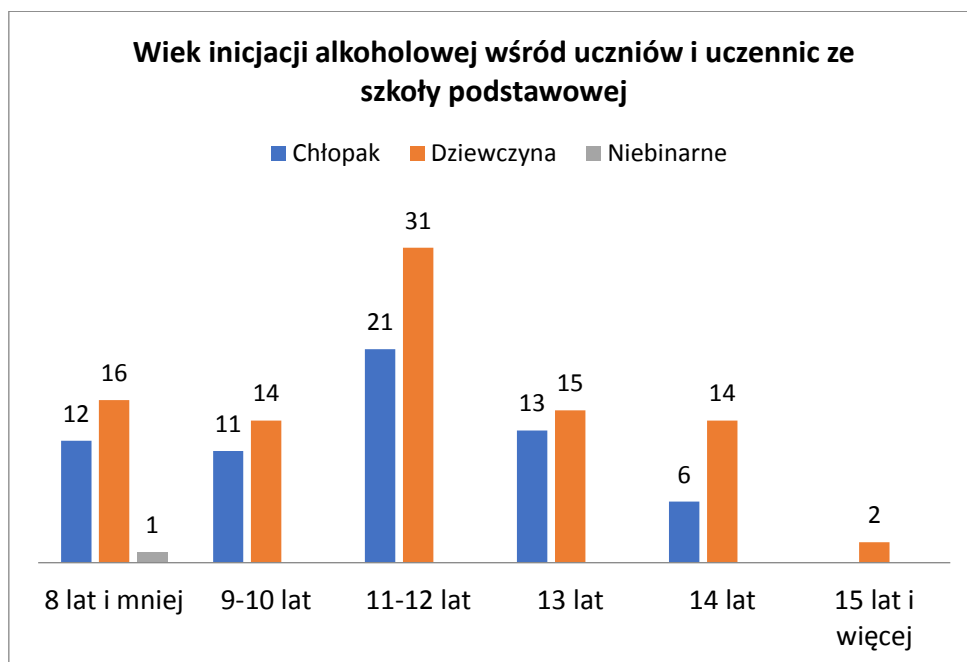
i można je uznać za zachowania charakterystyczne dla tego etapu rozwoju człowieka, gdyż wielu młodych ludzi po pierwszych próbach nie podejmuje ich więcej. Problem jednak stanowi częsty kontakt z używką, prowadzący do uzależnień. Z tego powodu w badaniu zapytano także o częstotliwość palenia. Zebrane deklaracje młodzieży wskazują, że w ciągu ostatnich 30 dni 77% młodzieży w ogóle nie paliło papierosów. Wśród uczniów szkół podstawowych było to 89%, wśród młodzieży ze szkół ponadpodstawowych – 56,85%. Wskazuje to na fakt, że wraz z wiekiem rośnie liczba palących wśród młodzieży, a co za tym idzie liczba uzależnionych od palenia. W szkołach podstawowych palenie więcej niż jednego papierosa dziennie deklarowało 4,5% uczniów, a w szkołach ponadpodstawowych było to 21,2%. Dodatkowo wśród badanych częściej tego typu zachowania deklarowały dziewczęta. W obydwu kategoriach szkół było to odpowiednio 7% dziewcząt w odniesieniu do 3% chłopców w szkołach podstawowych i 23% dziewcząt do 20% chłopców w szkołach ponadpodstawowych. Biorąc pod uwagę, że w badanej próbie średni wiek inicjacji palenia obniżył się o kilka lat (z 15 na 11 lat) wydłużenie kontaktu z paleniem będzie skutkowało zwiększaniem się liczby uzależnionej młodzieży. Sytuację pogłębi fakt stosunkowo łatwego dostępu do papierosów. Wśród uczniów ze szkół podstawowych 37,4% możliwość zdobycia papierosów oceniła jako łatwą lub bardzo łatwą (suma odpowiedzi „łatwe” i „bardzo łatwe”). Wśród uczniów szkół ponadpodstawowych było to 92,5% badanych. Podobnie jak wyżej dostęp ten za łatwy częściej uznawały dziewczęta niż chłopcy. Dotyczyło to całej badanej młodzieży. Szczególną wartość osiągnęło jednak w przypadku uczniów szkół podstawowych. Łatwy dostęp do papierosów deklarowało w nich 42% dziewcząt w stosunku do 34% chłopców.

2. Spożywanie napojów alkoholowych

Spożycie alkoholu było drugim z badanych zachowań problemowych. Brak kontaktu z alkoholem deklarowało 44% uczniów. Szczegółowe dane wskazują, że wśród nich było 59,8% uczniów ze szkół podstawowych i 18,7% uczniów reprezentujących szkoły ponadpodstawowe. Uczniów, podobnie jak w przypadku palenia papierosów, zapytano także o wiek inicjacji alkoholowej. Uzyskane dane są zbieżne z informacjami pozyskanymi dla palenia papierosów. Podobnie jak w tamtym przypadku inicjacja alkoholowa młodszych grup wiekowych następowała szybciej niż u starszej młodzieży, podobnie też jak w przypadku papierosów częściej alkoholu próbowały dziewczęta niż chłopcy.

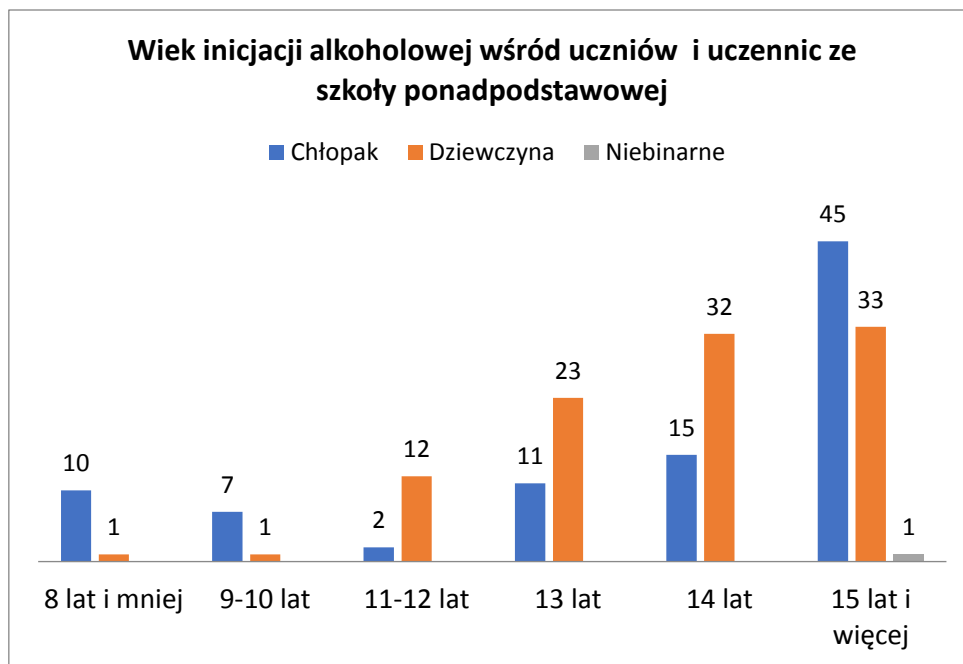
Najczęściej wskazywanym wiekiem pierwszego picia alkoholu wśród całej badanej młodzieży był wiek 15 lat i więcej i dotyczyło to 13% uczniów. Ten sam wiek jako najczęstszy

został wskazany przez przedstawicieli szkół ponadpodstawowych, wśród których w wieku 15 lat alkohol piło 39% chłopców i 27% dziewcząt. Dziewczęta w tej kategorii szkół odznaczały się średnio wcześniejszą niż chłopcy inicjacją alkoholową. W wieku 11-13 lat alkoholu spróbowało 23% z nich i 12% chłopców. Uczniowie szkół podstawowych deklarowali, że ich pierwsze picie alkoholu odbyło się w wieku 11-12 lat i ponownie więcej takich odpowiedzi pochodzi od dziewcząt (16%) niż od chłopców (11%). Dokładne dane na temat pierwszego spożycia alkoholu w podziale na typ szkoły i płeć badanych prezentują wykresy nr 3-6. Wykresy nr 3 i 4 ze względu na prezentację dużej liczby pojedynczych przypadków podają liczby naturalne.

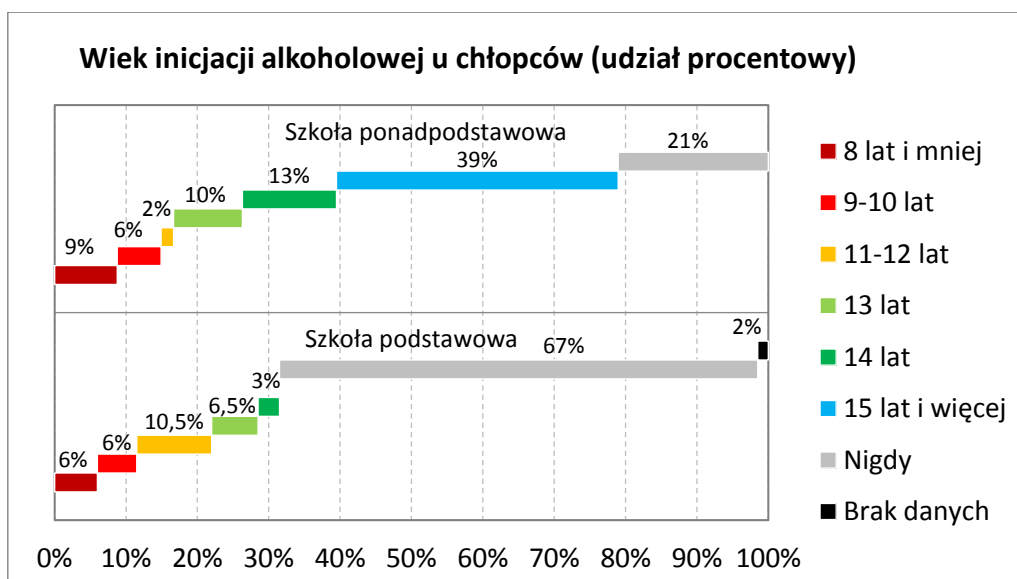
Wykres 3. Wiek inicjacji alkoholowej wśród uczniów szkół podstawowych

Źródło: opracowanie własne.

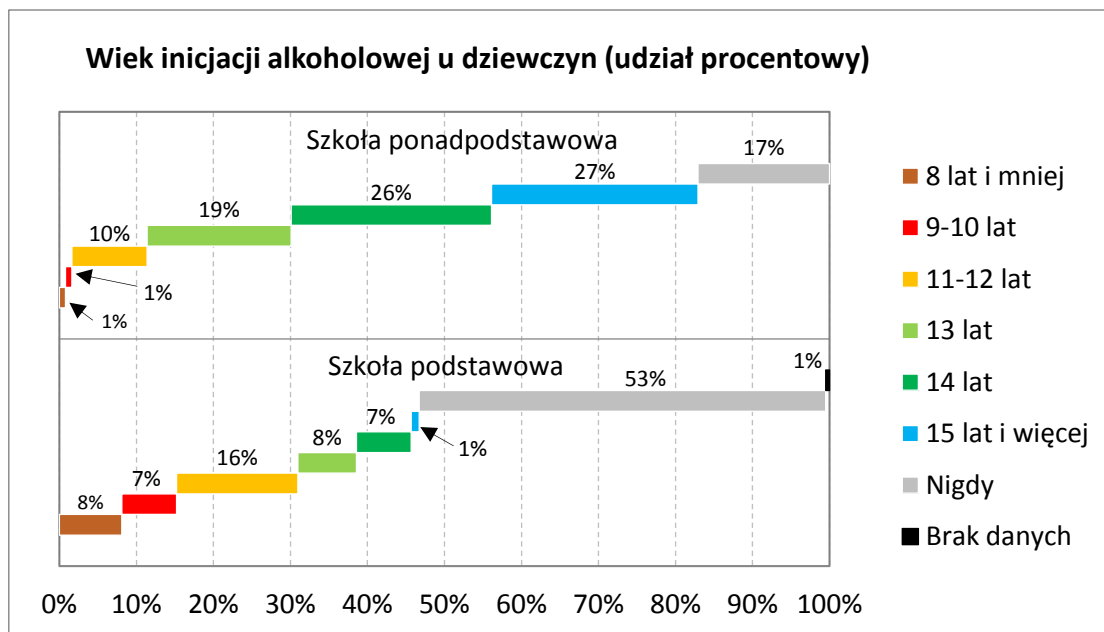
Wykres 4. Wiek inicjacji alkoholowej wśród uczniów szkół ponadpodstawowych

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 5. Wiek inicjacji alkoholowej wśród chłopców

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 6. Wiek inicjacji alkoholowej wśród dziewcząt

Źródło: opracowanie własne.

Badaną młodzież zapytano także ile razy zdarzało im się pić napój alkoholowy (w rozumieniu: piwo, wino, wódka lub inny napój zawierający alkohol), prosząc jednocześnie o podanie odpowiedzi odnoszącej się do całego życia badanych, ostatniego roku oraz ostatniego miesiąca. Młodzież ze szkół podstawowych najczęściej wybierała odpowiedź „1-3 razy” w odniesieniu do wszystkich wymienionych okresów. Największa liczba uczniów wskazała, że do trzech razy spożyła alkohol w całym swoim życiu – 21,1% (27% chłopców z podstawówek i 21% dziewcząt). W ciągu ostatniego roku do trzech razy piło alkohol 15,8% uczniów (14% chłopców, 18% dziewcząt). W ostatnim miesiącu takie spożycie deklarowało 9,3%. Na uwagę zasługuje fakt, że wśród nich zdecydowaną większość stanowiły dziewczęta – 16% w stosunku do 3% chłopców. Uczniowie szkół ponadpodstawowych najczęściej wskazywali, że w ciągu całego swojego życia pili alkohol 20 razy i więcej (39,4%) oraz odpowiedź „10-19 razy” – 16,6%. Obydwie odpowiedzi były wskazywane podobnie często przez reprezentantów obydwu płci (chłopcy – 56%, dziewczęta 58%). Ponadto picie w ostatnim roku potwierdziło 44% uczniów tych szkół. Ponownie najczęściej wskazywano na spożywanie alkoholu ponad 20 razy (20% dziewcząt i chłopców) oraz od 4 do 9 razy (22% chłopców i 16% dziewcząt). Kontakt z alkoholem w ostatnim miesiącu miało 29% młodzieży. Najczęściej pito od jednego do trzech razy – 36,9% (w tym 39% chłopców i 37% dziewcząt) oraz od 4 do 9 razy co dotyczyło 13,7% uczniów (po 14% chłopców i dziewcząt).

W tej części badań młodzież zapytano także ile razy zdarzyło się uczniom upić alkoholem. Ocenę jak poprzednio odnoszono do okresu całego życia, ostatniego roku oraz ostatnich 30 dni. Wśród uczniów szkół podstawowych najczęściej wskazywaną odpowiedzią, dotyczącą podsumowania całego dotychczasowego życia, była odpowiedź „1-3 razy” i wybrało ją 8,8% osób. Uwagę zwraca fakt, że stan upojenia alkoholowego częściej dotyczył dziewcząt niż chłopców. Zarówno w odniesieniu do całego życia, jak i ostatniego roku, 13% dziewcząt wskazało, że upiło się przynajmniej raz. Wśród chłopców taki stan zadeklarowało 5% w odniesieniu do dotychczasowego życia i 3% w odniesieniu do ostatniego roku. W ostatnim miesiącu upiło się od jednego do trzech razy 2% chłopców i 5% dziewcząt (w sumie stanowili oni 3,3% uczniów szkół podstawowych). Zebrane dane wskazują na wzrost liczby spożycia alkoholu wraz z wiekiem badanych. Z tego powodu wzrasta także liczba doświadczeń negatywnych z tym związanych. Uczniowie szkół ponadpodstawowych najczęściej wskazywali, że w całym swoim życiu upijali się do trzech razy (36,5%, w tym 34% chłopców i 40% dziewcząt). W odniesieniu do ostatniego roku największa liczba badanych ponownie wybrała tę odpowiedź (32,4%, w tym podobna liczba dziewcząt i chłopców – wg kolejności 33% i 32%). W ostatnim miesiącu młodzież piła najmniej. Mimo to wśród badanych 21,2% wskazało, że upiło się przynajmniej raz. Dodatkowo siedem osób wskazało na opcję „do 9 razy” a trzy deklarywały upijanie się więcej niż 20 razy. W literaturze z zakresu uzależnień został opisany, obserwowany od lat przez wielu praktyków, zespół zachowań ryzykownych, który nie jest uznawany za przejaw „normy rozwojowej”. Charakteryzuje się tym, że jedno zachowanie ryzykowne zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia innych zachowań niekorzystnych dla zdrowia i rozwoju ludzi młodych. Oznacza to, że picie alkoholu sprzyjać będzie zachowaniom agresywnym, wczesnej aktywności seksualnej, czy występowaniu kłopotów w szkole. W związku występuje także obniżanie się wieku palenia papierosów i inicjacji alkoholowej badanych.

Na liczbę kontaktów z alkoholem i jego wypijaną ilość ma wpływ dostęp młodzieży do napojów alkoholowych, z tego powodu w badaniach poproszono ją o ocenę możliwości zdobycia alkoholu. Alkohole zostały podzielone na cztery kategorie: (1) piwo, (2) wino, nalewki, (3) szampan, (4) wódkę, ze względu na założenie o zróżnicowanym dostępie do nich, wynikającym z uznawania ich (w zależności od kategorii) za słabe bądź mocne.

W przypadku piwa 59% uczniów było przekonanych, że w razie potrzeby będzie je łatwo zdobyć (suma odpowiedzi „łatwe” i „bardzo łatwe”). Taką opinię wyraziło 84,2% młodzieży ze szkół ponadpodstawowych i 43% uczniów ze szkół podstawowych. W podstawówkach uczennice dodatkowo częściej były przekonane o łatwości takiego

dostępny niż chłopcy (odpowiednio 48% do 39%). O łatwym dostępie do wina i nalewek było przekonanych 47% badanych. Wśród nich było 25,6% uczniów ze szkół podstawowych i 80% młodzieży ze szkół ponadpodstawowych. Dostępność szampana została uznana za podobnie łatwą. W sumie 51% wszystkich badanych uznało, że nie będzie miało problemów ze zdobyciem tego napoju alkoholowego, w tym 32,4% uczniów reprezentowało szkoły podstawowe a 80% szkoły ponadpodstawowe. Ostatni z analizowanych alkoholi – wódka – został oceniony jak łatwy w dostępie przez 41% badanych. Było o tym przekonanych 19,6% uczniów ze szkół podstawowych i połowa uczestniczących w badaniu uczniów szkół ponadpodstawowych.

Uczniowie deklarowali także osobiste kupowanie alkoholu bez żadnej trudności. Osobiście kupowało alkohol 24% badanych. Wśród uczniów szkół ponadpodstawowych byli to częściej chłopcy niż dziewczęta (odpowiednio 57% do 47%). Wśród badanych ze szkół podstawowych było więcej dziewcząt niż chłopców, które deklarowały kupowanie alkoholu bez przeszkód (odpowiednio 13% do 3%). Możliwość kupowania alkoholu wzrasta wraz z wiekiem stąd uczniowie szkół ponadpodstawowych częściej niż pozostali podawali takie deklaracje. Stanowili oni 79,4% wszystkich badanych kupujących alkohol osobiście i bez żadnego problemu. Najczęściej kupowanym alkoholem było piwo – uzyskiwane przez 131 osób (21% badanych). Na drugim miejscu uplasowała się wódka, którą kupiły 103 osoby (16% badanych). Pozostałe alkohole nie przekroczyły 10% wskazań. Szczegółowe dane zawiera tabela nr 1.

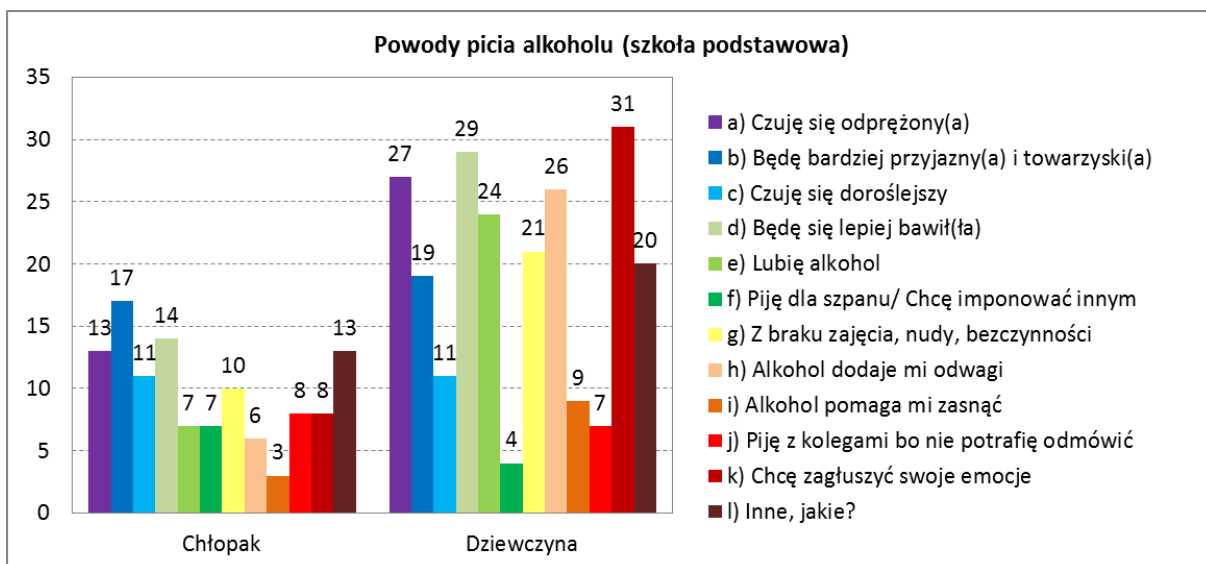
Tabela 1. Kupowanie alkoholu przez młodzież szkolną

Wyszczególnienie	Szkoła podstawowa						Szkoła ponadpodstawowa							Suma końcowa	
	Chłopak	%	Dziewczyna	%	Niebinarne	%	Chłopak	%	Dziewczyna	%	Niebinarne	%	Brak danych	N	%
Odpowiedzi															
Nie kupowałem	194	97%	172	87%	1	100%	49	43%	65	53%			1	482	75%
Kupowałem	5	3%	25	13%			65	57%	58	47%	1	100%	1	155	24%
Brak danych	1	1%											1	2	0%
Suma	200	100%	197	100%	1	100%	114	100%	123	100%	1	100%	3	639	100%
Kupowałem: Piwo	2	1%	19	10%			59	52%	53	43%	1	100%	1	135	21%
Kupowałem: Wino	1	1%	2	1%			21	18%	24	30%			1	49	8%
Kupowałem: Wódkę	1	1%	15	8%			45	39%	40	33%	1	100%	1	103	16%
Kupowałem: Szampana	1	1%	3	2%			14	12%	18	15%			1	37	6%
Kupowałem: Drinki	4	2%	7	4%			24	21%	24	20%	1	100%	1	61	10%

Źródło: opracowanie własne.

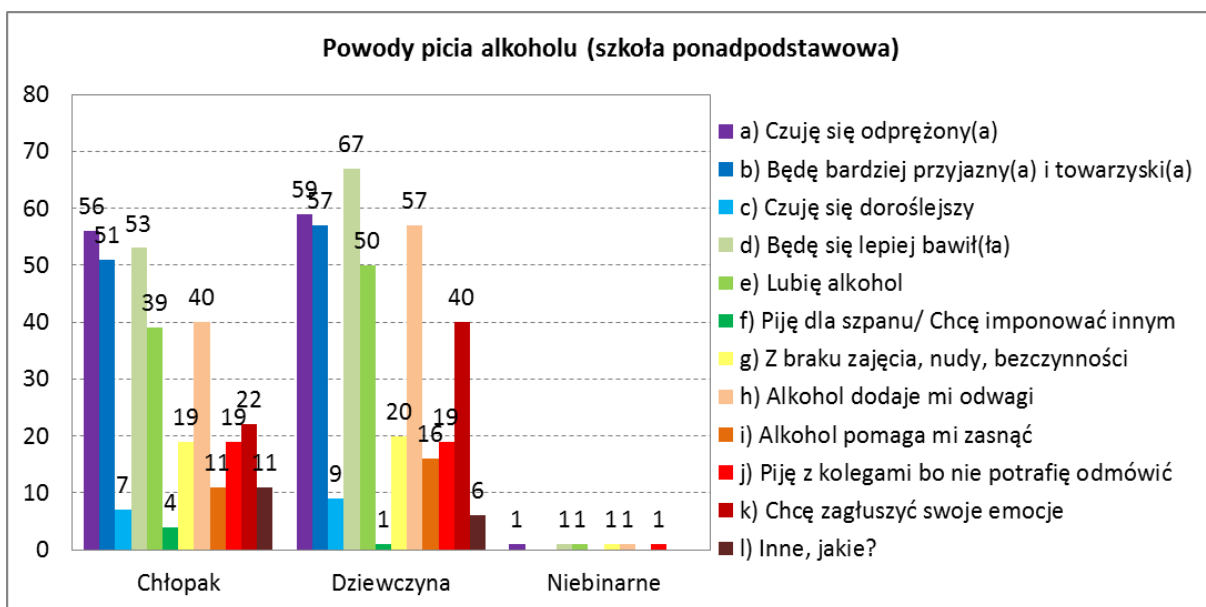
Badaną młodzież zapytano także o sytuacje, w których piją alkohol. Uzyskane odpowiedzi wskazują przede wszystkim na spożywanie alkoholu w miejscach nieformalnych, jak prywatne mieszkania lub zaciszne miejsca publiczne. Większość badanych piła bowiem alkohol „w domu u kogoś” (17%) lub „w domu u siebie” (15%). Ostatnim z najczęściej wskazywanych miejsc były przestrzenie publiczne rozumiane jako – na ulicy, w parku, na plaży, lub gdzieś indziej "pod chmurką". Taką odpowiedź wybrało 11% badanych. Analiza odpowiedzi ze względu na typ szkoły wykazała dodatkowo, że uczniowie szkół podstawowych częściej spożywali alkohol w domach rodzinnych a młodzież szkół ponadpodstawowych częściej piła w domach rówieśników. Badani dodatkowo podawali informacje, że piją alkohol na uroczystościach rodzinnych (śluby, wesela, urodziny, Sylwester) oraz podczas przerw wakacyjnych i czasu wolnego (grill, wyjazdy wakacyjne, hotele).

U dzieci i młodzieży podejmującej zachowania ryzykowne, częściej niż u ich rówieśników, występuje brak umiejętności rozwiązywania problemów, radzenia sobie z emocjami, niska samoocena. Ponadto w wielu badaniach stwierdzono, że czynnikami sprzyjającymi unikaniu przez nastolatków zachowań problemowych są dobre relacje z rodziną, odczuwane wsparcie ze strony rodziców, zachowania zdrowotne reprezentowane przez rodziców, wysoka ocena wartości zdrowia w rodzinie czy też wysoki poziom pozytywnych wychowawczo postaw rodzicielskich. Z tego powodu w badaniach zachowań problemowych młodzieży należy pytać dlaczego młodzi je podejmują. Takie informacje były zbierane zarówno w odniesieniu do spożywania alkoholu, jak i zażywania pozostałych substancji psychoaktywnych analizowanych w tej diagnozie. Badana młodzież w odpowiedzi na pytanie „dlaczego pijesz?” wskazywała chęć realizacji potrzeb dotyczących zabawy (26%) i bycia bardziej towarzyskim (23%) oraz odprężenia (25%). Podobną liczbę wskazań otrzymało picie dla odwagi (21%). Dodatkowo dziewczęta częściej niż chłopcy wybierały argumenty dotyczące „lepszej zabawy”, częściej także niż chłopcy wskazywały, że po prostu lubią alkohol (12% dziewcząt w szkołach podstawowych przy 4% chłopców i 41% dziewcząt ze szkół ponadpodstawowych w odniesieniu do 31% chłopców). W całej badanej próbie taką odpowiedź zaznaczyło 19% uczniów. Omawiane dane są zaprezentowane na wykresach nr 7 i 8.

Wykres 7. Powody picia alkoholu wśród uczniów szkół podstawowych

Źródło: opracowanie własne.

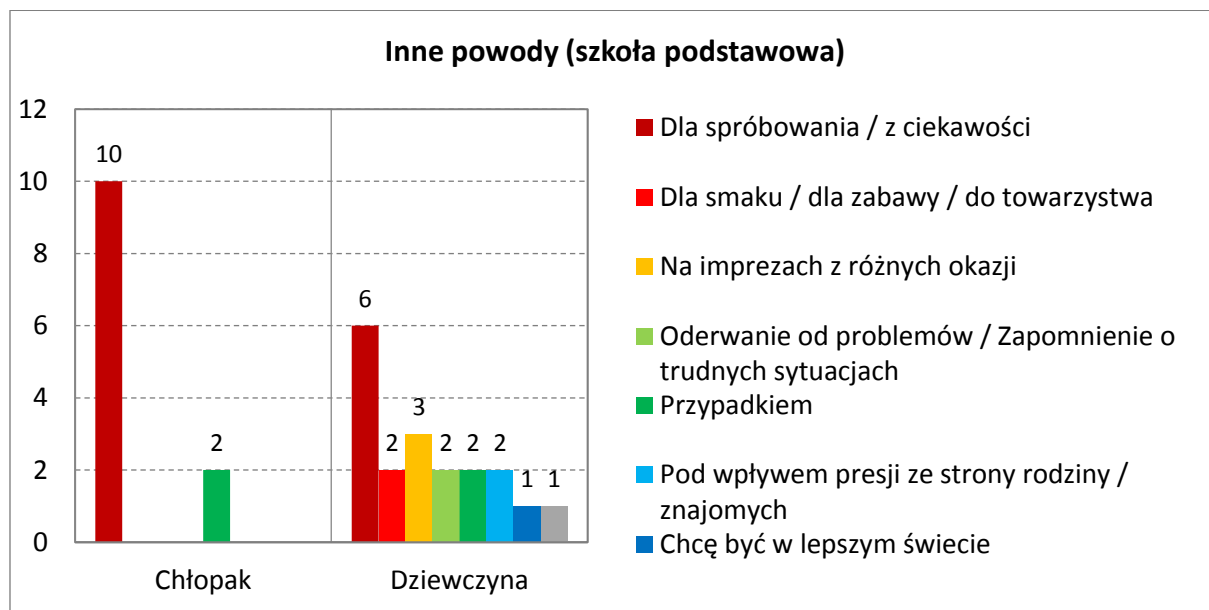

Wykres 8. Powody picia alkoholu wśród uczniów szkół ponadpodstawowych

Źródło: opracowanie własne.

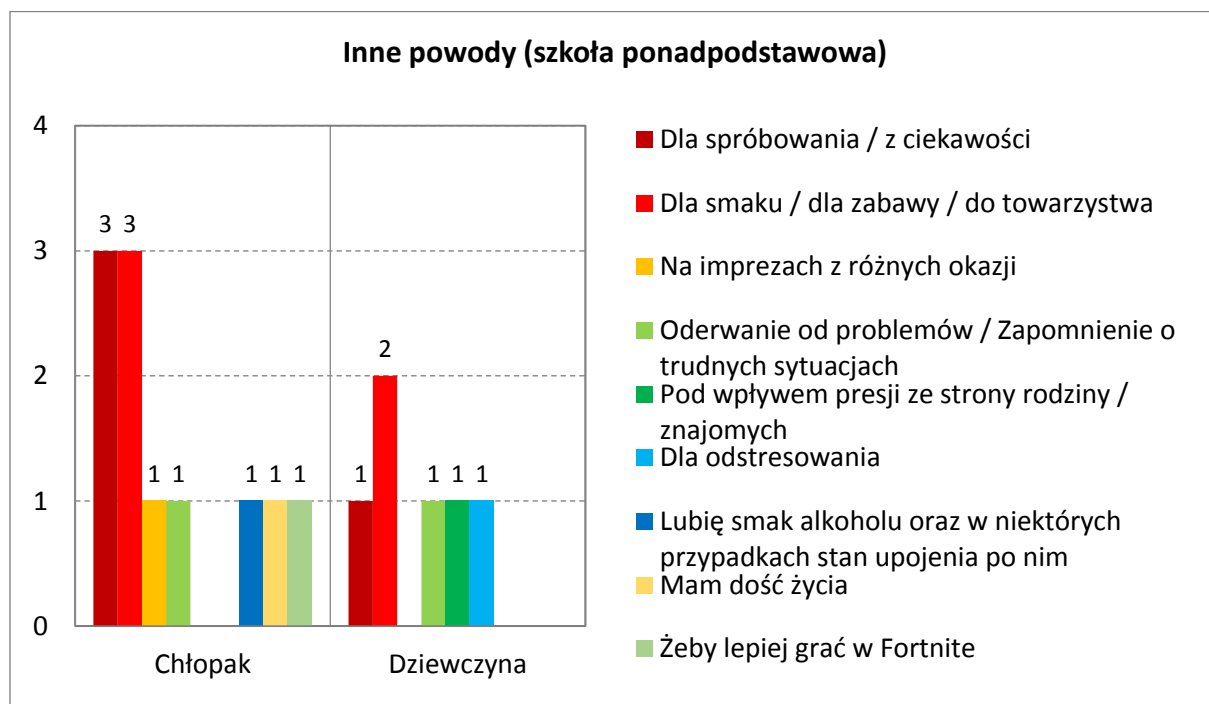
Wykresy nr 9 i 10 prezentują wyniki dotyczące odpowiedzi na temat innych przyczyn picia alkoholu. Należą do nich wpisy własne młodzieży w formularz ankiety. Wśród zebranych w badaniu wystąpiły takie jak: ciekawość smaku, przy okazji imprez i w wyniku presji otoczenia lub problemów. Z tym związane były także odpowiedzi dotyczące potrzeby kreowania po alkoholu lepszego świata, uciekania od świata i potrzeby odstresowania. Ostatnią z kategorii tworzyły odpowiedzi związane z przypadkiem i próbą zwiększenia

skuteczności w grze internetowej. Poniższe wykresy prezentują uzyskane odpowiedzi w odniesieniu do typu szkoły i w podziale na płeć.

Wykres 9. Inne powody picia alkoholu wskazane przez uczniów szkół podstawowych

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 10. Inne powody picia alkoholu wskazane przez uczniów szkół ponadpodstawowych

Źródło: opracowanie własne.

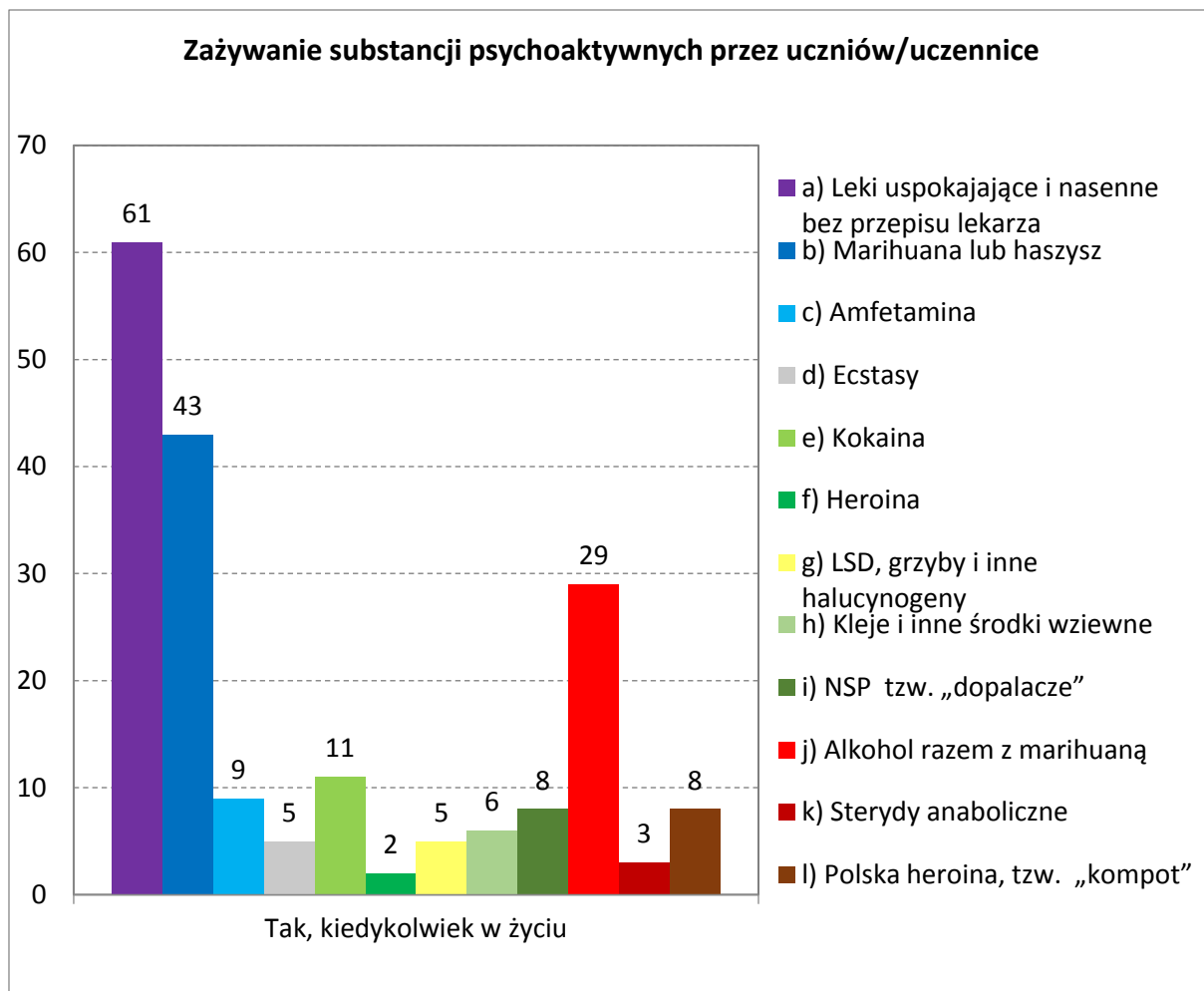
Ostatnie z pytań w zakresie spożywania alkoholu dotyczyło wiedzy młodzieży o jego konsekwencjach. To ważna część ankiet, zwyczajowo potwierdzająca ustalenia badań mówiących o niskiej świadomości zachowań prozdrowotnych młodzieży i umiejętności przewidywania negatywnych skutków zachowań problemowych. Zebrane dane wykazują, że badana młodzież zna negatywne skutki picia alkoholu ale nie rozumie ich w pełni. Zdecydowana większość uczniów wskazała, że picie alkoholu prowadzi do uzależnień (78% badanych) ale już tylko 52% uznało, że są z nim związane problemy zdrowotne. Wskazywały na nie częściej dziewczęta niż chłopcy, jednak suma wszystkich dziewczęcych odpowiedzi osiągnęła 56%. Młodzież wskazywała także na wypadki drogowe powodowane prowadzeniem pod wpływem alkoholu (69%) i problemy rodzinne (60%). Nie zawsze kojarzyła jednak, jako z nimi związane, przestępstwa dotyczące używania przemocy (48%) oraz ogólnie problemy w relacjach z innymi ludźmi (29%). Na pojawianie się problemów finansowych w wyniku picia wskazało 41% młodzieży, w przypadku szkół podstawowych częściej byli to chłopcy niż dziewczęta. Uzyskane dane wskazują na dwie tendencje. Pierwsza mówi o zwyczajowo częstszym rozpoznawaniu najbardziej widocznych (i widowiskowych z perspektywy obserwacji osób nietrzeźwych w przestrzeni publicznej) negatywnych konsekwencji picia alkoholu, dotyczących uzależnień, wypadków i trudności życia rodzinnego. Inne konsekwencje, ukryte lub odłożone w czasie, jak problemy zdrowotne czy trudności w kontaktach społecznych, nie są przez nią jednoznacznie kwalifikowane jako istotne skutki picia. Druga z tendencji dotyczy częstszego rozpoznawania tych skutków przez uczniów starszych. Można tu stworzyć założenie, że świadomość problemów tworzonych przez picie alkoholu wzrasta z wiekiem i zdobywaną wiedzą.

3. Zazywanie substancji psychoaktywnych

Przeprowadzona diagnoza dotyczyła także zazywania innych niż alkohol substancji psychoaktywnych. Ta część badań miała dostarczyć informacji na temat rozpoznawania takich substancji i kontaktów z nimi oraz sposobów pozyskiwania i oceny łatwości dostępu. Ostatnim wątkiem tej części badań było uzyskanie informacji o miejscach zazywania substancji psychoaktywnych i ich przyczynach. Na podstawie uzyskanych wyników można uznać, że powszechnie znane są nazwy następujących substancji psychoaktywnych: kokaina (90% wszystkich uczniów), leki uspokajające i nasenne (89,4%), marihuana lub haszysz (87%), amfetamina (81,1%), heroina (78,1%) grzyby halucynogenne (75,4%) oraz NSP, czyli tzw. „dopalacze” (73,4%). Wśród najmniej rozpoznawanych przez młodzież

można wymienić: GHB – nazywana także tabletką gwałtu (29,6%), polska heroina – tzw. kompot (34,4%) oraz kleje i inne substancje wziewne (34,7%). Grzyby halucynogenne, kleje i inne substancje wziewne oraz dopalacze były także jednymi z niewielu substancji rozpoznawanych w większym stopniu przez młodzież ze szkół ponadpodstawowych w stosunku do uczniów podstawówek. Jediną substancją częściej rozpoznawaną przez chłopców niż dziewczęta były sterydy anaboliczne. Wśród uczniów szkół ponadpodstawowych było to 78,1% chłopców i tylko 47,2% dziewcząt. Wśród uczniów szkół podstawowych taka sytuacja dotyczyła 42% chłopców i 34,5% dziewcząt. Pozostałe substancje rozpoznawała około połowa badanych. Należały do nich LSD i ecstasy.

Uczniowie wypowiedali się także na temat zażywania substancji psychoaktywnych. Do najczęściej zażywanych przynajmniej raz w życiu należały leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza, które zażyło 61 osób (10% badanych), marihuana lub haszysz – 43 osoby (7% badanych) oraz alkohol razem z marihuaną – 29 uczniów, czyli 5% badanych. Większość z wymienionych substancji częściej zażywali uczniowie szkół ponadpodstawowych niż podstawowych. Szczególnie różnice we wskazaniach dotyczą palenia marihuany i haszyszu. Deklaracje o przynajmniej jednokrotnym zażyciu uzyskano od 13,7% młodzieży szkół ponadpodstawowych oraz 2,5% uczniów szkół podstawowych. Podobna sytuacja dotyczyła picia alkoholu wraz z paleniem marihuany. Próbowanie takiej praktyki deklarowało 10,8% uczniów szkół ponadpodstawowych oraz 1% uczniów z podstawówek. W ostatnim miesiącu od terminu badania najczęściej zażywano leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza. Było to 30 osób stanowiących 5% wszystkich uczniów. Drugą z najczęściej zażywanych substancji były marihuana i haszysz z podobną liczbą wskazań. Trzecią z najczęściej używanych substancji w ostatnim miesiącu była kokaina. Zażyło ją 6 badanych (1% wszystkich uczniów), co istotne wśród nich byli głównie uczniowie szkół podstawowych. Była to też jedyna substancja zażywana częściej w szkołach podstawowych. Szczegółowe dane na temat przynajmniej jednokrotnego zażycia substancji psychoaktywnej prezentuje wykres nr 11. Ze względu na dużą liczbę pojedynczych przypadków wykres zawiera liczby naturalne.

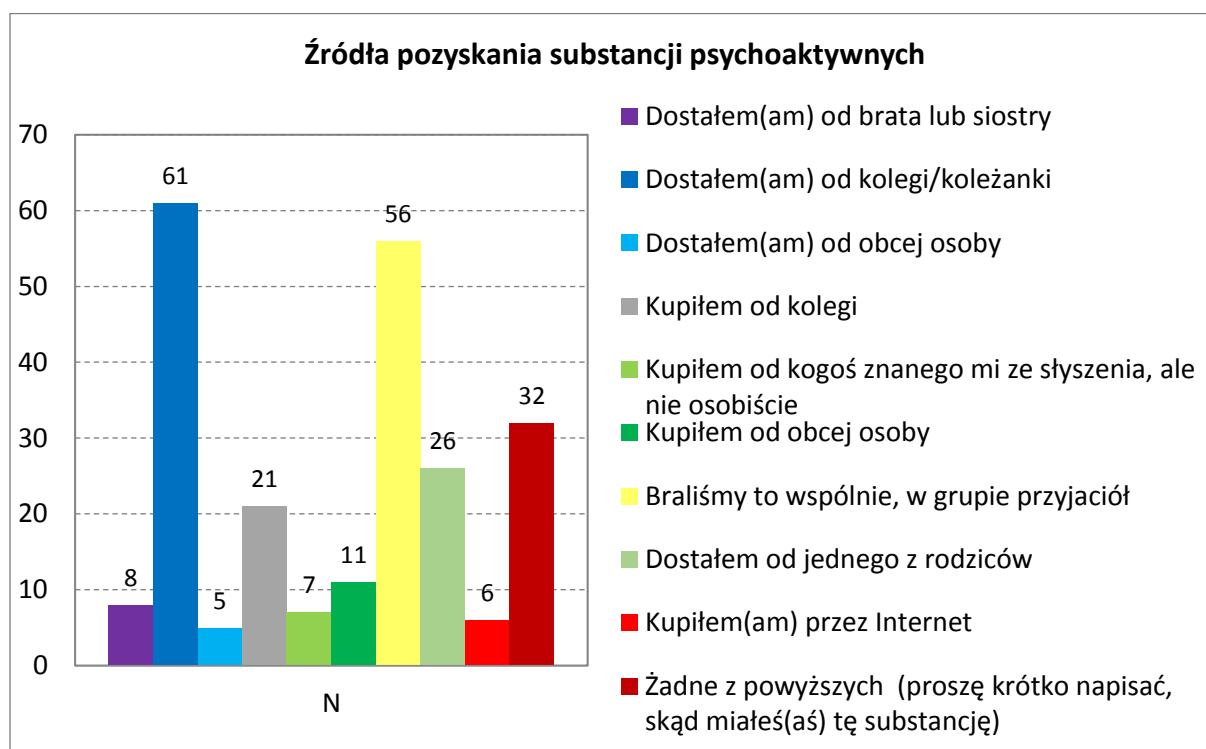
Wykres 11. Zażywanie substancji psychoaktywnych przez uczniów

Źródło: opracowanie własne.

Analiza liczby deklarowanych prób zażywania narkotyków wykazała, że najczęściej zażywano je od jednego do trzech razy, co może wskazywać na motywy związane z chęcią sprawdzenia nowej substancji, czy poszukiwania nowych doświadczeń. Wśród substancji zażywanych w ten sposób były leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza (10% badanych). Tego typu odpowiedzi udzieliły częściej dziewczęta niż chłopcy w obydwu kategoriach szkół (11% dziewcząt do 5% chłopców w szkołach podstawowych i 16% dziewcząt do 11% w szkołach ponadpodstawowych). Kolejnymi substancjami zażywanymi najczęściej (maksymalnie do trzech razy) były marihuana lub haszysz i alkohol z marihuaną (po 7% wszystkich uczniów). Te substancje częściej zażywali chłopcy niż dziewczęta, wyjątek stanowią dziewczęta ze szkół podstawowych, które częściej niż chłopcy deklarowały łączenie alkoholu z marihuaną (4% dziewcząt ze szkół podstawowych i żaden chłopak). Na ostatnim miejscu znalazły się kokaina i „dopalacze” wskazywane przez 2% badanych. Marihuana lub haszysz były także narkotykami, których palenie deklarowano

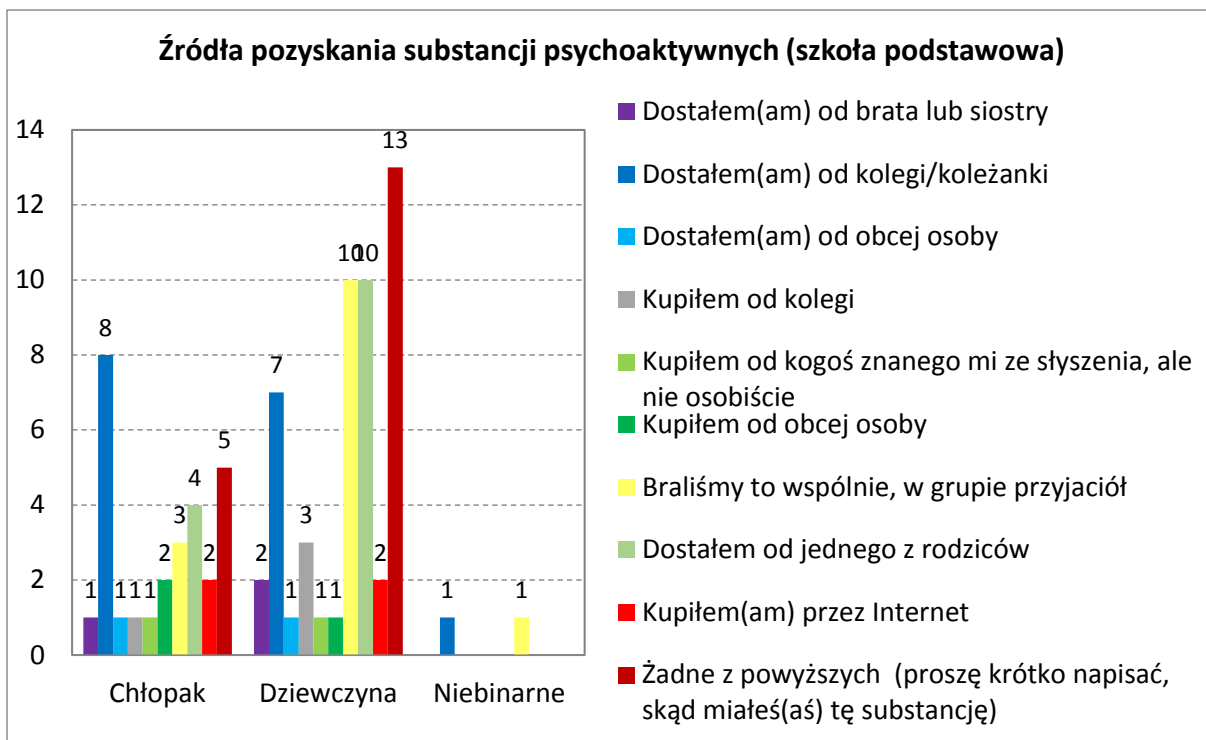
częściej niż 20 razy (4% badanych) i dotyczyło to głównie uczniów ze szkół ponadpodstawowych. 20 razy i więcej zażywano także leków nasennych i uspokajających bez przepisu lekarza. Taka sytuacja również dotyczyła 4% badanych.

Osoby przynajmniej raz używające środków psychoaktywnych były poproszone o podanie ich pochodzenia. Każdy z badanych mógł zaznaczyć każdą, zgodną z prawdą odpowiedź, z tego powodu ich suma nie jest równa liczbie uczestników badania, a poniższa charakterystyka odnosi się do liczby otrzymanych odpowiedzi. Uzyskane wyniki wskazały na istnienie trzech głównych sposobów wchodzenia w posiadanie narkotyków i innych substancji psychoaktywnych. Były to w kolejności: otrzymanie od kolegi lub koleżanki – 61 wskazań (26% wszystkich odpowiedzi) oraz wspólne zażywanie w grupie przyjaciół – 56 wskazań (24% odpowiedzi), co wskazuje na istotną rolę grupy odniesienia i negatywnego wpływu niektórych z nich. Trzecie źródło pochodzenia narkotyków wśród badanych to rodzice – 26 wskazań, czyli 11% odpowiedzi dotyczyło otrzymania narkotyku od jednego z rodziców. Na czwartym miejscu uplasowało się kupno narkotyku od kolegi – 9% odpowiedzi (21 wskazań), co dodatkowo zwiększa wpływ grup rówieśniczych na podejmowanie tego typu działań. Wykresy 12-14 prezentują poniższe dane. Liczba odpowiedzi jest przedstawiona jest w liczbach naturalnych.

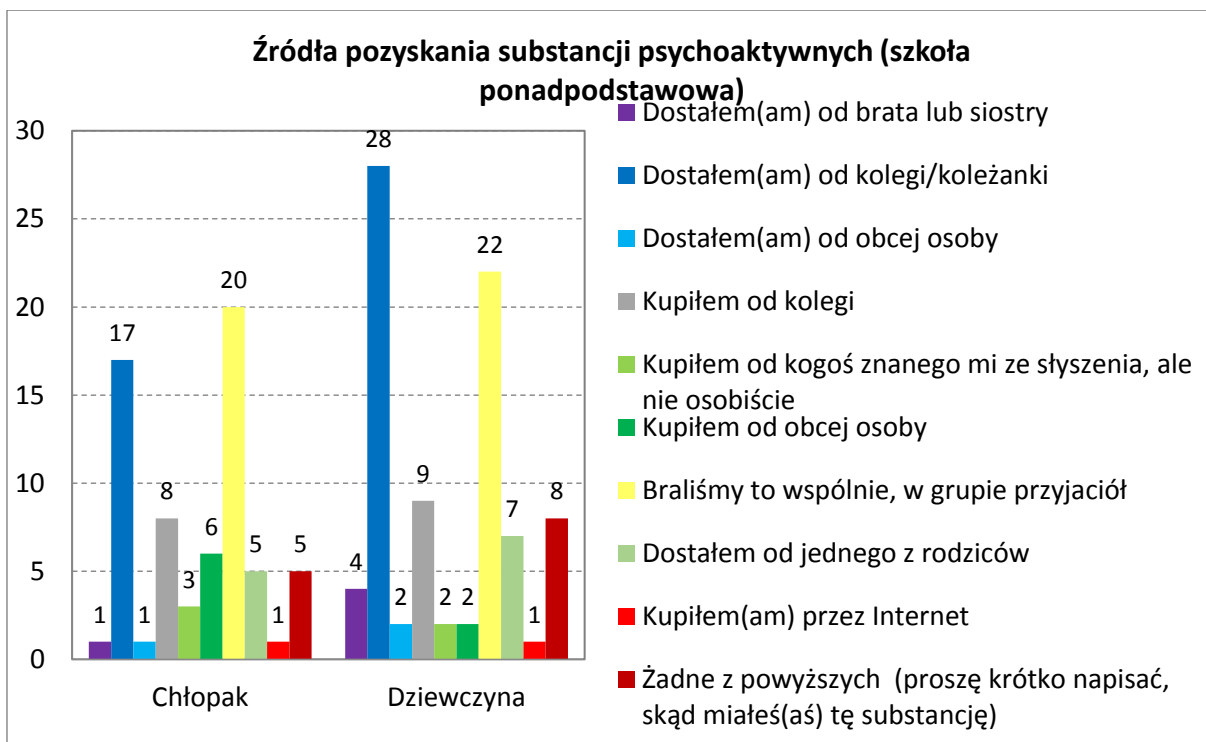
Wykres 12. Pochodzenie substancji psychoaktywnych zażywanych przez uczniów

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 13. Pochodzenie substancji psychoaktywnych zażywanych przez uczniów szkół podstawowych

Źródło: opracowanie własne.

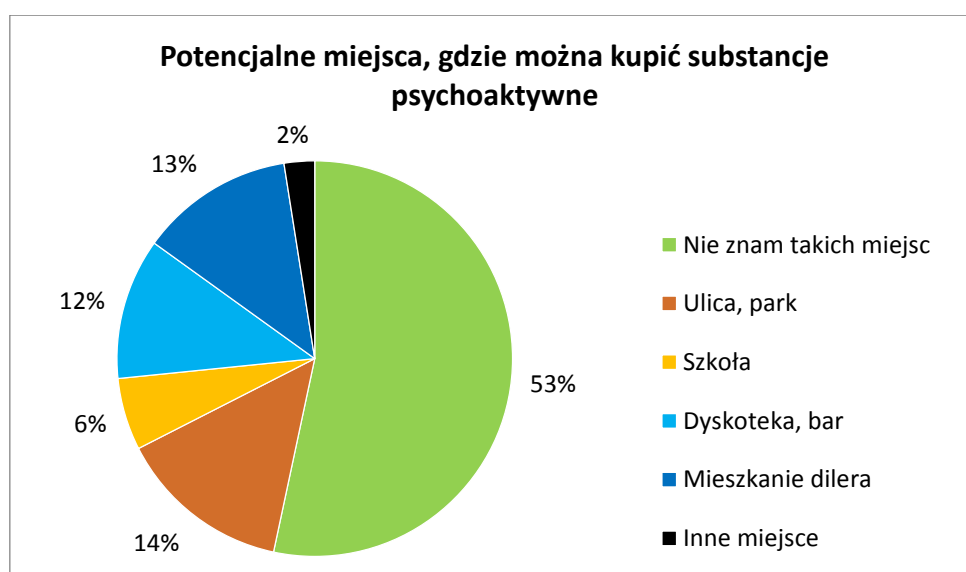

Wykres 14. Pochodzenie substancji psychoaktywnych zażywanych przez uczniów szkół ponadpodstawowych

Źródło: opracowanie własne.

Dane dotyczące podziału na płeć i wg typu szkoły wskazują dodatkowo, że dziewczęta częściej niż chłopcy dostawały narkotyki od kolegów/koleżanek (28 dziewcząt w stosunku do 17 chłopców). Taki trend dotyczył uczniów szkół ponadpodstawowych. Zarówno uczniowie szkół podstawowych jak i ponadpodstawowych wskazywali także na wspólne (z rówieśnikami) zażywanie narkotyków, przy czym w szkołach podstawowych taka sytuacja dotyczyła częściej dziewcząt (10 odpowiedzi) niż chłopców (3 odpowiedzi) oraz otrzymywanie ich od dorosłych – głównie rodziców (podobnie dziewczęta częściej niż chłopcy). Sieci krewniacze były również wskazywane w swobodnych odpowiedziach badanych przy opcji „inne”. Badani odpowiadali, że narkotyki znajdowali w domu (8 odpowiedzi) oraz otrzymywali je od dalszych krewnych (5 odpowiedzi).

Uczniowie zostali także poproszeni o wskazanie miejsc, w których mogliby kupić substancje psychoaktywne, gdyby tego chcieli. Tutaj ponownie można było wskazać wszystkie miejsca, których to dotyczy, więc prezentowane liczby uzyskanych odpowiedzi nie są równe liczbie uczestników badania. Suma uzyskanych odpowiedzi to 763. Na pierwszy plan wysunęły się dwie przestrzenie publiczne i jedna prywatna. Były to: ulica, park – 108 odpowiedzi (14% wszystkich wskazań w pytaniu), dyskoteka, bar – 88 odpowiedzi (12% wszystkich wskazań) oraz dom diler, który wskazało 96 osób (13% wszystkich odpowiedzi w pytaniu). Wśród otwartych odpowiedzi w opcji „inne” najczęściej wpisywano Internet oraz różne rodzaje sklepów. Co istotne 53% wszystkich udzielonych odpowiedzi wskazuje, że badani nie znają takich miejsc. Analizowane dane prezentuje wykres nr 15.

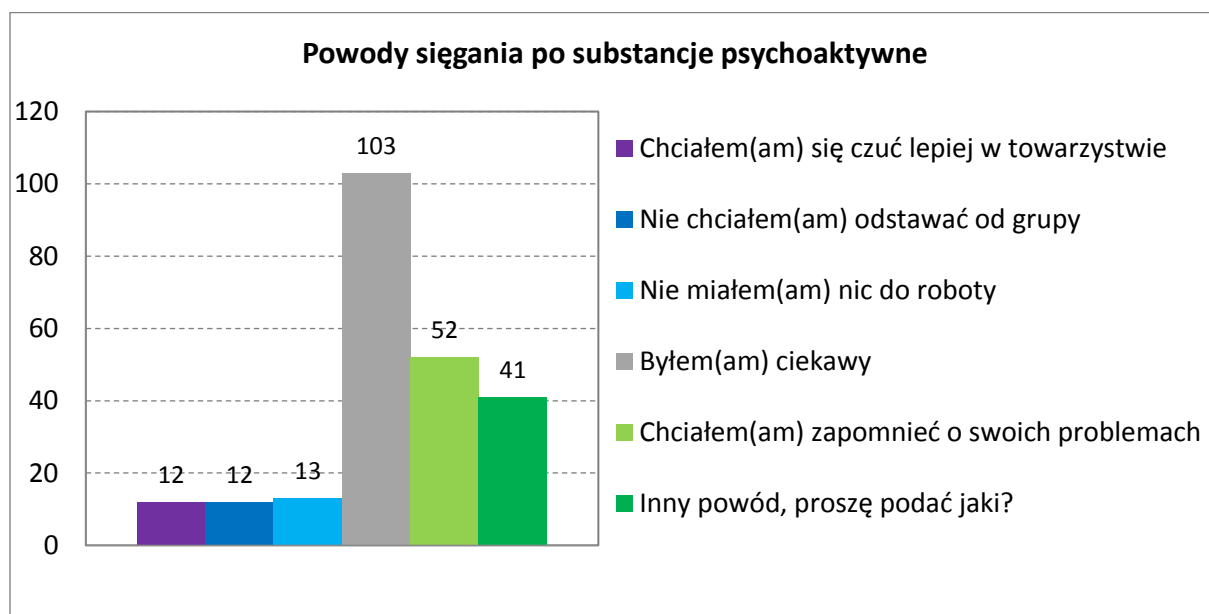

Wykres 15. Potencjalne miejsca kupowania substancji psychoaktywnych

Źródło: opracowanie własne.

Za substancje o najłatwiejszym dostępie uznane zostały leki uspokajające lub nasenne (39% badanych) oraz marihuana lub haszysz (27%). Łatwość pozyskania leków częściej deklarowały dziewczęta obydwu kategorii szkół. W szkołach podstawowych było to 40% dziewcząt do 24% chłopców oraz 62% dziewcząt ze szkół ponadpodstawowych do 42% chłopców. Poza tym łatwiejszy dostęp do narkotyków (zazwyczaj dwukrotnie wyższy) z zasady deklarowali uczniowie szkół ponadpodstawowych. Posiadanie dostępu do LSD i halucynogenów deklarowało 12% wszystkich uczniów, do klejów i innych środków wziewnych 13% uczniów, a do sterydów 17% badanych.

Analiza powodów zażywania narkotyków i innych substancji psychoaktywnych potwierdza ustalenia dotyczące przyczyn spożycia alkoholu. Większość badanej młodzieży, mająca doświadczenia kontaktu z substancjami psychoaktywnymi, spróbowała ich z ciekawości (16% wszystkich odpowiedzi). Drugi z najczęściej wskazywanych powodów dotyczył potrzeby zapomnienia o problemach (8% odpowiedzi). Występowanie tej motywacji potwierdzają swobodne odpowiedzi badanych w opcji „inne”, które również dotyczą potrzeby ucieczki od problemów, jak: „żeby się odstresować”, „bo mama się na mnie skarżyła”, „nienawidzę tego świata”, czy „potrzebowałem pomocy”. Szczegółowe wyniki analiz prezentuje wykres nr 16. Na to pytanie odpowiadali tylko uczniowie, którzy mieli kontakt z narkotykami. Uczniowie mieli możliwość zaznaczenia w nim więcej niż jednej odpowiedzi, co oznacza, że ich suma nie jest równa liczbie uczestników badania.

Wykres 16. Powody sięgnięcia po substancje psychoaktywne

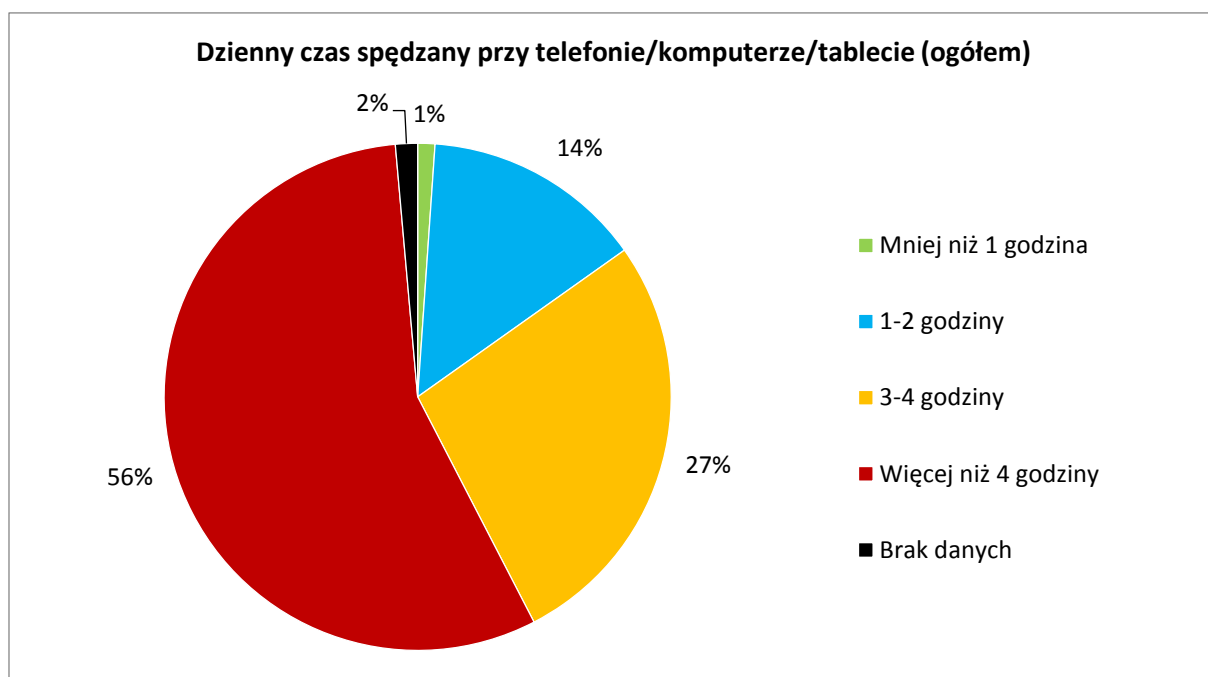
Źródło: opracowanie własne.

Ostatnie z pytań tej części badań dotyczyło weryfikacji wiedzy badanych na temat nieznanych substancji psychoaktywnych, tzw. „dopalaczy”. Podobnie jak w poprzednich modułach jego celem było uzyskanie informacji na temat świadomości zagrożeń wywoływanych przez używanie substancji psychoaktywnych. Pytanie składało się z sześciu stwierdzeń odnoszących się do składu preparatów oraz skutków ich zażywania. Większość z badanych miała trudność z udzieleniem właściwych odpowiedzi. Uczniowie nie wiedzieli zarówno czym są „dopalacze” jak i dlaczego są nielegalne. Najwięcej prawidłowych odpowiedzi wszystkich badanych dotyczyło odpowiedzi, że „są to preparaty zawierające silne substancje psychoaktywne” – 67% uczniów, że „są to preparaty zwiększające ryzyko silnego zatrucia organizmu” – 61% odpowiedzi oraz że „zawierają w swym składzie nieznaną substancję psychoaktywną, trującą” – również 61% odpowiedzi. Za „środki/preparaty o nieokreślonym składzie chemicznym nie objęte kontrolą prawną” uznało dopalacze 49% badanych, a za substancje bardziej niebezpieczne niż ich legalne odpowiedniki 44%. Najmniej odpowiedzi „nie wiem” zaznaczono przy opcji są to „preparaty zawierające silne substancje psychoaktywne” i zrobiło tak 26% uczniów. Można uznać, że siła oddziaływania „dopalaczy” zadomowiła się już w społecznej świadomości uczniów, warto jednak zauważyć, że może mieć pozytywny wydźwięk mówiący o ich skuteczności. Dzięki temu młodzież będąc przeświadczoną o dużej sile działania dopalaczy, może chętniej po nie sięgać licząc na szybki efekt. Uzyskane dane wskazują na występowanie szerokiego pola dla profilaktyki w tym obszarze. To przekonanie potwierdza także fakt, że młodszy uczestnicy badań zdecydowanie częściej w każdej z badanych opcji zaznaczali odpowiedź „nie wiem” niż starsi uczniowie.

4. Używanie urządzeń cyfrowych

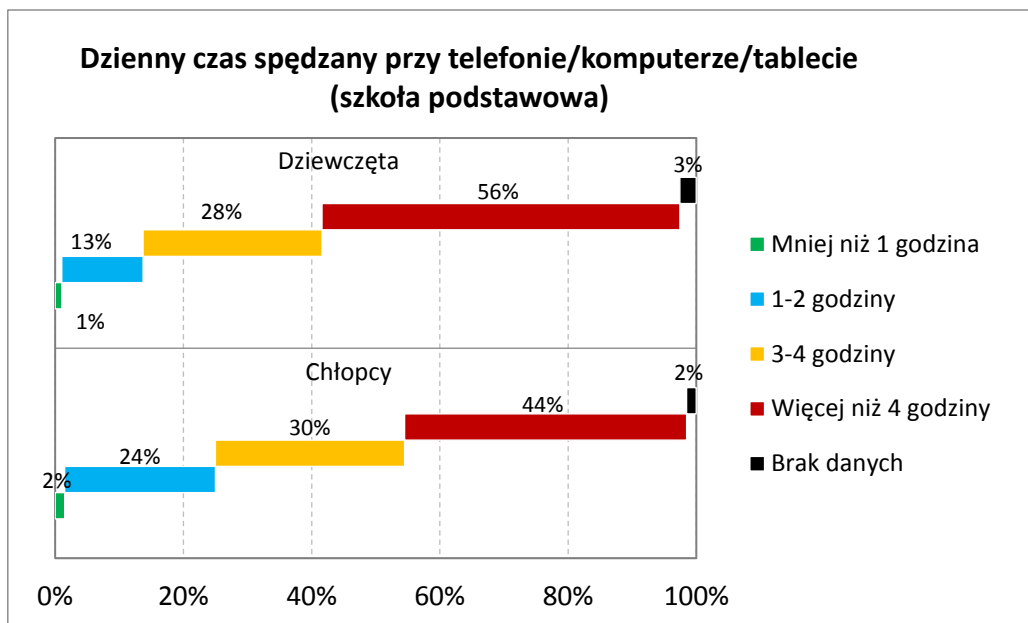
Analiza używania urządzeń cyfrowych po raz pierwszy została dołączona do diagnozy zachowań ryzykownych młodzieży w roku 2023. Jest to moduł odpowiadający zmieniającemu się środowisku dorastania dzieci i młodzieży, ponieważ zdecydowana większość z nich ma i na co dzień używa telefonów, tabletów, czy komputerów. Celem tej części badania było ustalenie przeciętnej ilości czasu spędzanego z urządzeniami cyfrowymi oraz celów ich wykorzystywania. Ważne jest tu określenie na ile mamy do czynienia z pozytywnym w skutkach wykorzystywaniem tego typu sprzętów, a na ile przejawami uzależnień cyfrowych. Uzyskane wyniki wskazują, że badana młodzież zazwyczaj spędza przed komputerem, smartfonem czy tabletem więcej niż cztery godziny dziennie. Jest to duża liczba godzin na którą wskazała ponad połowa badanych (56%

wszystkich uczniów). Drugim pod względem liczby wskazań był przedział 3-4 godziny (27% uczniów), a trzeci dotyczył spędzania od jednej do dwóch godzin (17% badanych). Uczniowie ze szkół ponadpodstawowych częściej niż pozostali wskazywali na dłuższe, codzienne wykorzystywanie urządzeń cyfrowych. Jedynie 1% badanych deklaruował krótkotrwałe wykorzystywanie urządzeń cyfrowych w ciągu dnia – zaznaczając odpowiedź mniej niż godzinę. Szczegółowe informacje o uzyskanych odpowiedziach na to pytanie prezentuje wykres nr 17, dotyczący charakterystyki wszystkich uczniów oraz wykresy nr 18 i 19 zawierające odpowiedzi w podziale na typ szkoły i płeć badanych.

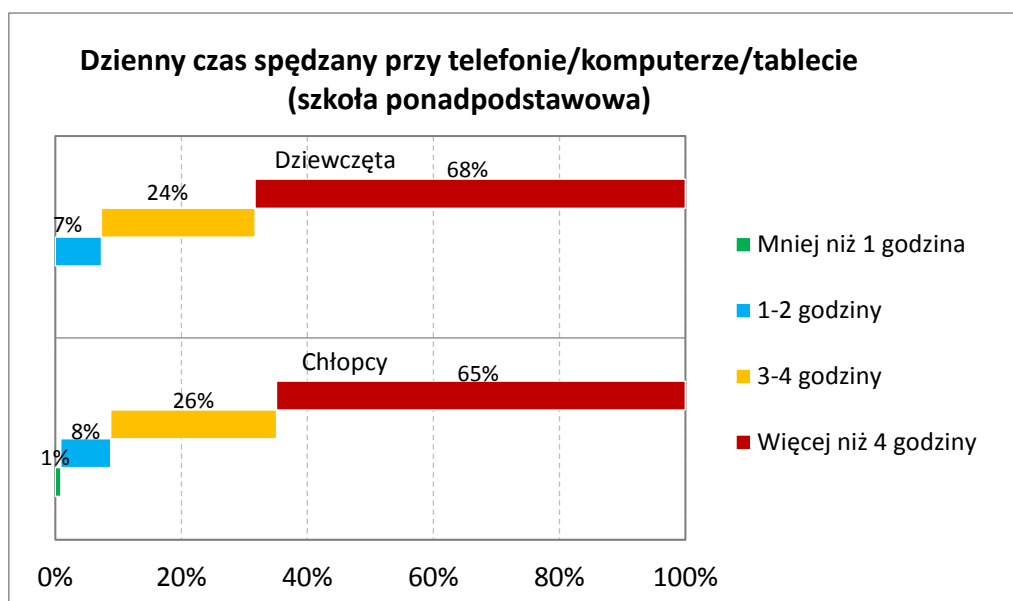
Wykres 17. Dzienny czas spędzany przez uczniów przed urządzeniami cyfrowymi

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 18. Dzienny czas spędzony przez uczniów szkół podstawowych przed telefonem/komputerem

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 19. Dzienny czas spędzony przez uczniów szkół ponadpodstawowych przed telefonem/komputerem

Źródło: opracowanie własne.

Na pytanie czy rodzice limitują badanych korzystanie z tego typu urządzeń tylko 35% odpowiedziało, że ma takie limity. Najczęściej mieli je chłopcy ze szkół podstawowych (56% chłopców, przy 34% dziewcząt), najrzadziej dziewczęta ze szkół ponadpodstawowych – 11% dziewcząt przy 27% chłopców tej kategorii szkół. Pytanie dotyczące zwyczajowego

miejsca korzystania z Internetu wykazało, że najczęściej robiono to w domu rodzinnym i dotyczyło to 80% badanych. Dodatkowo 2% z nich wskazało, że korzysta z Internetu w szkole i 2%, że generalnie wszędzie.

Młodzież zapytano także czy może się na co dzień obejść bez komputera i Internetu. Jedna trzecia badanych odpowiedziała, że nie jest to możliwe (30% uczniów po zsumowaniu odpowiedzi „nie” i „zdecydowanie” nie). Takie deklaracje częściej składały dziewczęta ze szkół podstawowych (34% dziewcząt do 16% chłopców) i szkół ponadpodstawowych (50% dziewcząt i 27% chłopców). W tej sytuacji ważne było ustalenie celów, w jakich młodzież korzysta z telefonu, komputera, czy tabletu. Najczęściej wskazywanym powodem była chęć odczuwania przyjemności. Tę odpowiedź dała zdecydowana większość badanych (94% wszystkich uczniów), bez względu na płeć. Drugim najczęściej wskazywanym motywem było spędzanie czasu wolnego (88% odpowiedzi), a trzecim wykorzystywanie komunikatorów i poczty elektronicznej oraz zdobywanie wiedzy (po 77% wskazań), a także granie (76%). Granie wskazywane było częściej przez chłopców ze szkół podstawowych (92% chłopców do 68% dziewcząt) oraz przez chłopców ze szkół ponadpodstawowych (87% chłopców i 54% dziewcząt). Ostatnim często wskazywanym powodem spędzania czasu przed ekranami cyfrowymi było czytanie wiadomości ze świata (72% wskazań). Najrzadziej deklarowano używanie urządzeń cyfrowych do czytania stron zakazanych – 20% uczniów, wśród których przodowali chłopcy ze szkół ponadpodstawowych (45%). Dodatkowo 43% badanych deklarowało używanie urządzeń cyfrowych bez celu. Tutaj dla odmiany większość stanowiły dziewczęta. Było to 50% dziewcząt ze szkół podstawowych i 54% ze szkół ponadpodstawowych.

Badania ogólnopolskie wskazują, że młodzi ludzie widzą Internet przede wszystkim jako źródło kontaktów społecznych oraz metodę zabawy i odpoczynku. Na pytanie czym jest dla Ciebie świat Internetu większość z badanych (33%) odpowiedziała, że jest to możliwość kontaktowania się z innymi ludźmi i była to najczęściej wybierana odpowiedź. Na drugim miejscu wskazywano, że jest to możliwość ucieczki od codziennych problemów (21% badanych), a na trzecim, że jest to narzędzie rozwoju – 12% uczniów.

Pogłębione dane na temat Internetu jako platformy kontaktu prezentują tabele nr 2 i 3 (powyżej, strona nr 28). Na podstawie ustaleń z badań można stwierdzić, że młodzież zawiera znajomości w Internecie i robi to często. Wśród ogółu badanych 62% deklarowało poznawanie ludzi przez Internet a 45% spotkania z nimi. Do poznających nowe osoby przez Internet częściej należeli chłopcy.

Tabela 2. Zawieranie znajomości przez Internet

Wyszczególnienie	Szkoła podstawowa						Szkoła ponadpodstawowa						Suma końcowa		
	Chłopak	%	Dziewczyna	%	Niebinarne	%	Chłopak	%	Dziewczyna	%	Niebinarne	%	Brak danych	N	%
Tak	126	63%	112	57%	1	100%	82	72%	74	60%	1	100%	1	397	62%
Nie	72	36%	85	43%			31	27%	49	40%			1	238	37%
Brak danych	2	1%					1	1%					1	4	1%
Suma końcowa	200	100%	197	100%	1	100%	114	100%	123	100%	1	100%	3	639	100%

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Spotkania z osobami poznanymi przez Internet

Wyszczególnienie	Szkoła podstawowa						Szkoła ponadpodstawowa						Suma końcowa		
	Chłopak	%	Dziewczyna	%	Niebinarne	%	Chłopak	%	Dziewczyna	%	Niebinarne	%	Brak danych	N	%
Tak, wiele razy	18	9%	12	6%			24	21%	16	13%			1	71	11%
Tak, kilka razy	31	16%	33	17%	1	100%	35	31%	34	28%	1	100%		135	21%
Tak, tylko raz	21	11%	26	13%			10	9%	25	20%				82	13%
Nigdy	126	63%	123	62%			45	39%	47	38%			1	342	54%
Brak danych	4	2%	3	2%					1	1%			1	9	1%
Suma końcowa	200	100%	197	100%	1	100%	114	100%	123	100%	1	100%	3	639	100%

Źródło: opracowanie własne.

Przewaga odpowiedzi chłopców nie była jednak wielka i odpowiadała pięciu punktom procentowym w przypadku uczniów szkół podstawowych i 12 punktom procentowym w odniesieniu do młodzieży ze szkół ponadpodstawowych. Wśród spotykających się z osobami poznanymi przez Internet częściej występowała młodzież ze szkół ponadpodstawowych (61% w przypadku obydwu płci do 35% wśród chłopców ze szkół podstawowych i 36% dziewcząt z tych placówek). Z obcymi poznanymi przez Internet spotykano się zazwyczaj kilka razy (21% uczniów). Do wielokrotnie spotykających się w ten sposób częściej należeli chłopcy ze szkół ponadpodstawowych, dziewczęta z tych szkół częściej wskazywały, że z takimi osobami spotykały się tylko raz. Ważnym ustaleniem badań jest jednak, że 54% badanych wykazało się zwiększoną ostrożnością i nie spotykało się z osobami nowopoznanymi przez Internet. Byli to częściej uczniowie szkół podstawowych (63%), niż uczniowie szkół ponadpodstawowych (38%).

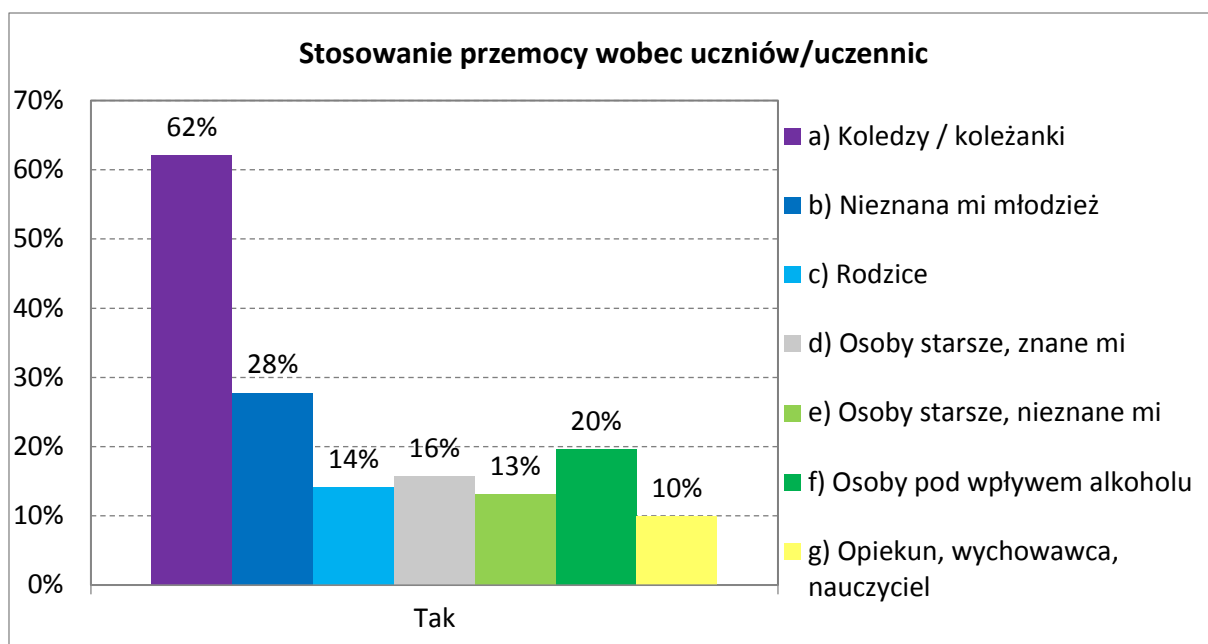
5. Doświadczanie i używanie przemocy

Doświadczenia związane z przemocą są ważnym elementem życia szkoły. W prezentowanym projekcie badawczym mierzono je stosunkiem do przemocy i jej doświadczaniem oraz poprzez pytania o rodzaj agresorów występujących w otoczeniu badanych. Usprawiedliwienie dla przemocy widziano w sytuacjach zagrożenia zdrowia i życia uczniów i ich najbliższych. O słuszności stosowania przemocy w samoobronie oraz w obronie swoich najbliższych było przekonanych odpowiednio 90% i 81% badanych. Dodatkowo ochronę innych osób i zwierząt z użyciem przemocy uznawało za usprawiedliwioną 74% badanych. Obronę słabszych trochę częściej usprawiedliwiali starsi uczniowie. Akceptacja takich zachowań w przypadku obrony osób obcych lub zwierząt dotyczyła 81% chłopców i 84% dziewcząt ze szkół ponadpodstawowych. Wśród uczniów szkół podstawowych było to odpowiednio 73% chłopców i 67% dziewcząt. W sytuacji zaczepek i gróźb odpowiedzenie przemocą usprawiedliwiała 41% badanych. Była to jednak opcja, która najbardziej różnicowała uczniów. Wśród uczniów ze szkół podstawowych uważało takie zachowanie za akceptowalne 47% chłopców i 31% dziewcząt oraz 49% chłopców ze szkół ponadpodstawowych i 39% dziewcząt, co wskazuje na wzrost skłonności do obrony wraz z wiekiem. Dodatkowo 30% uczniów wskazało, że uzasadnione jest odgrywanie się (oddawanie/rewanżowanie się) na osobach, które zrobiły im krzywdę. Taka odpowiedź w szczególności wybierana była przez chłopców ze szkół ponadpodstawowych (40% chłopców). Na pytanie czy badani użyliby przemocy, jeśli byłoby to konieczne,

twierdząco odpowiedziało 12% wszystkich uczniów. Uwagę zwraca tu bardzo wysoka liczba odpowiedzi „trudno powiedzieć” (41%) wskazująca na występowanie ambiwalencji ocen.

Uczniów zapytano także o formy przemocy, które w stosunku do nich stosowano. Badani najczęściej wskazywali na plotkowanie (66% wszystkich badanych), które częściej dotyczyło dziewcząt niż chłopców w obydwu kategoriach szkół (76% uczennic szkół podstawowych i 49% uczniów oraz 80% uczennic ze szkół ponadpodstawowych i 63% uczniów). Zaznaczano także obrażanie (65% wszystkich uczniów) oraz wyśmiewanie (47% uczniów) i ośmieszanie (53% uczniów). Ponadto 44% wskazywało na doświadczanie ubliżania i dotyczyło to głównie ponad połowy uczniów szkół ponadpodstawowych oraz zagrożenie (35% ogółu badanych) i zastraszanie (27% wszystkich badanych). Jedna trzecia badanych wskazywała na stosowanie wobec nich szantażu (35%), a 19% posiadało doświadczenia dotyczące wymuszania na nich uległości. Dodatkowo na popychanie, szarpanie, podhaczanie wskazywało 43% uczniów, a zabieranie ich własności bez pozwolenia 45%. W badanych środowiskach szkolnych występowała również cyberprzemoc, która dotyczyła 26% uczniów. Odnosiła się ona w większości do dziewcząt – było to 26% uczennic podstawówek w stosunku do 16% chłopców oraz 38% dziewcząt ze szkół ponadpodstawowych w stosunku do 29% chłopców. Wszystkie ze wskazanych zachowań przemocowych odczuwane były z większą siłą w szkołach ponadpodstawowych niż podstawowych.

W ostatnim z pytań zadanych w tej części ankiety zamieszczono prośbę o wskazanie sprawców przemocy. Wykres nr 20 prezentuje uzyskane odpowiedzi.

Wykres 20. Sprawcy przemocy wobec uczniów

Źródło: opracowanie własne.

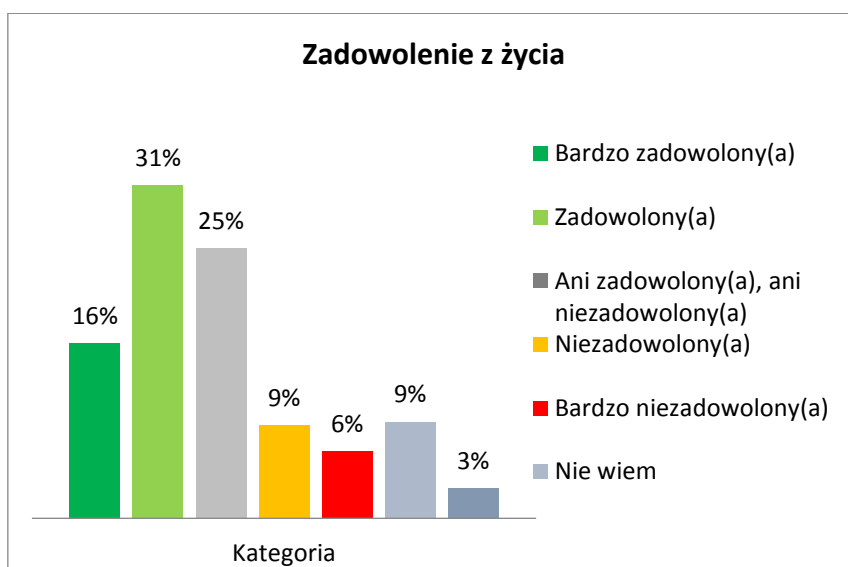
Najczęściej wskazywanymi osobami, które stosowały przemoc wobec badanych byli ich koledzy i koleżanki. Krąg młodzieży jako sprawców przemocy zwiększa także druga z najczęściej wskazywanych kategorii, dotycząca nieznannej młodzieży (28%). Pozostali stosujący przemoc wobec badanych byli dorośli. Wśród nich wymieniano osoby pod wpływem alkoholu (20% badanych), osoby starsze, znane uczniom (16%) oraz osoby starsze, nieznane uczniom (13%). Na osoby starsze zarówno znane jak i nie znane częściej wskazywały dziewczęta ze szkół ponadpodstawowych (10 punktów procentowych więcej niż w przypadku chłopców). Dziewczęta także częściej wskazywały nauczycieli, opiekunów czy wychowawców jako stosujących przemoc wobec nich. Dotyczyło to uczennic w obydwu kategoriach szkół. W szkołach podstawowych tak odpowiadało 11% dziewcząt i 5% chłopców. W szkołach ponadpodstawowych było to 16% dziewcząt i 9% chłopców.

6. Dobrostan i zdrowie psychiczne

Ostatni z modułów badania dotyczył samopoczucia i zdrowia psychicznego młodzieży. Zawarte w nim pytania odnosiły się do zadowolenia z dotychczasowego życia i poczucia szczęścia, przeciążenia obowiązkami oraz sposobów reagowania na problemy. Dodatkowo pytano także o odczuwanie myśli depresyjnych i samobójczych a także budowę sieci wsparcia.

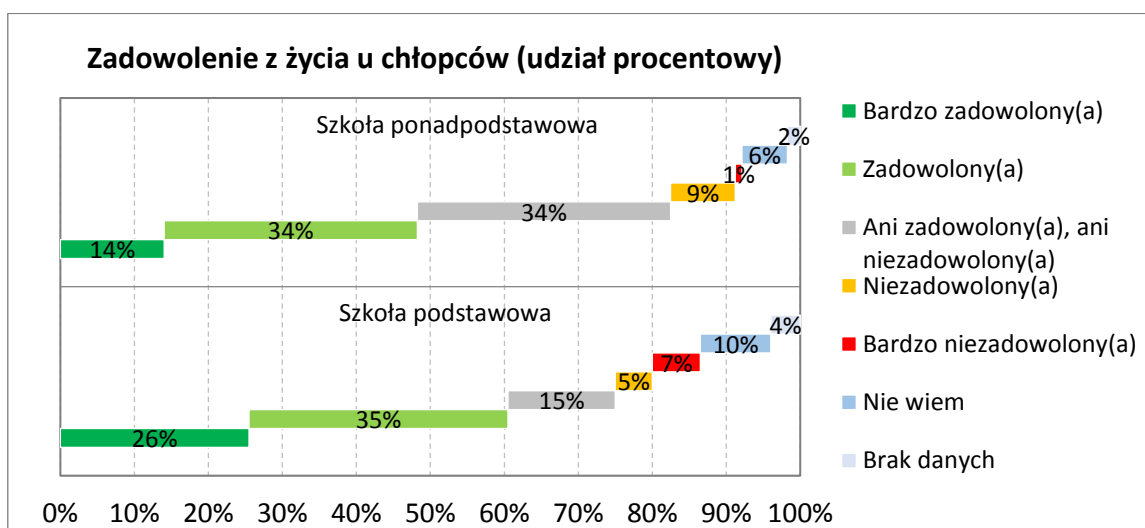
Analiza dobrostanu psychicznego uczniów wykazała, że prawie połowa badanych deklarowała zadowolenie ze swojego dotychczasowego życia (48%; suma odpowiedzi

„zadowolony” i „bardzo zadowolony”). Najbardziej zadowolonymi byli chłopcy ze szkół podstawowych (61% wskazań) oraz dziewczęta ze szkół ponadpodstawowych (50%). Wśród najmniej zadowolonych przodowały dziewczęta ze szkół podstawowych (20% uczennic). Szczegółowe dane dla ogółu badanych prezentuje wykres nr 21. Wykresy nr 22 i 23 zawierają dodatkowo charakterystykę odpowiedzi ze względu na płeć, wykresy nr 24 i 25 ze względu na kategorię szkoły.

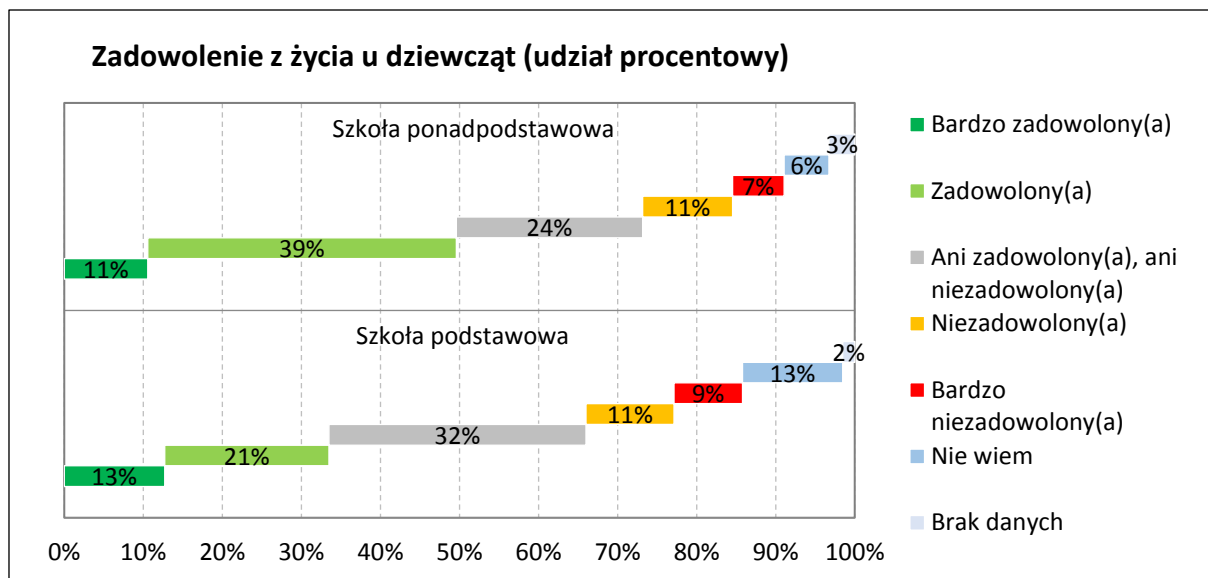
Wykres 21. Zadolenie uczniów z dotychczasowego życia

Źródło: opracowanie własne.

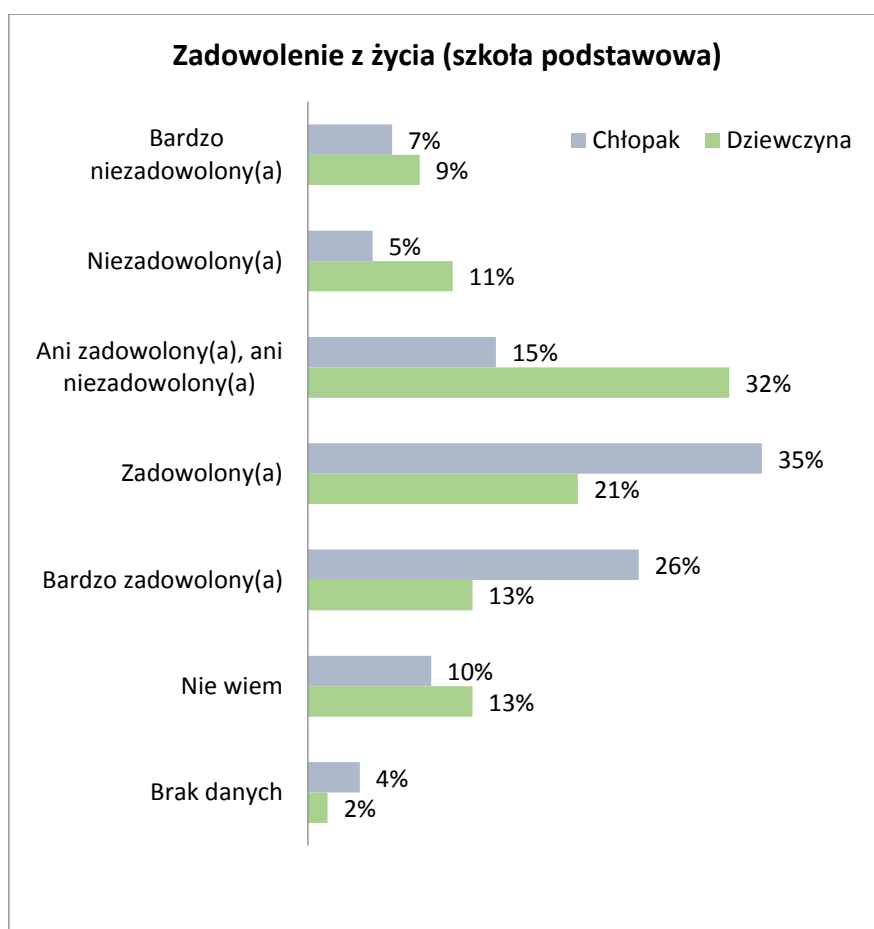
Wykres 22. Zadolenie chłopców z dotychczasowego życia

Źródło: opracowanie własne.

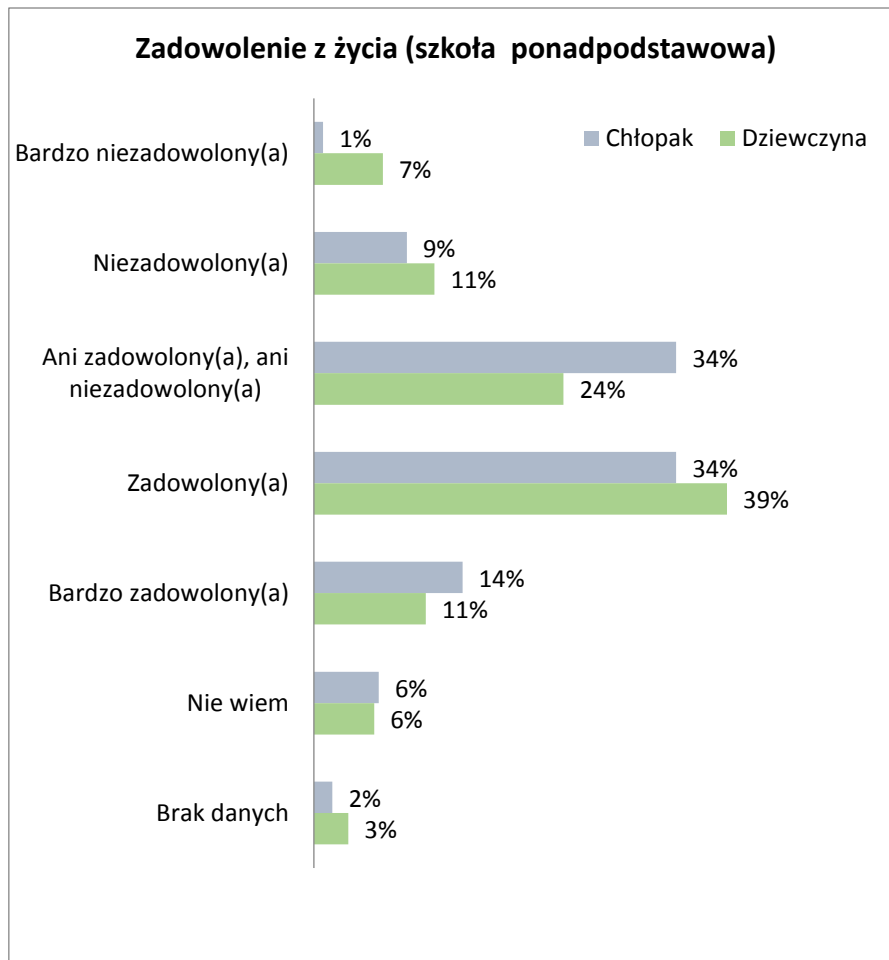
Wykres 23. Zadowolenie dziewcząt z dotychczasowego życia

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 24. Zadowolenie z dotychczasowego życia uczniów szkół podstawowych

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 25. Zadowolenie z dotychczasowego życia uczniów szkół ponadpodstawowych

Źródło: opracowanie własne.

Prezentowane wyżej wyniki dotyczące przyczyn zachowań ryzykownych wśród badanej młodzieży wskazywały na dwa główne powody palenia, inicjacji alkoholowej czy eksperymentów z narkotykami. Samopoczucie było drugim po ciekawości motywem tych prób. Z tego powodu w prowadzonych analizach poszukiwano zależności między opisywanymi zachowaniami problemowymi a odczuwanym zadowoleniem z dotychczasowego życia uczniów. Wyniki tych poszukiwań są następujące:

1. Analizy wykazały słabą, lecz istotną korelację pomiędzy zadowoleniem z życia a częstością palenia papierosów dla całej grupy respondentów. Oznacza to, że

osoby zadowolone z życia rzadziej paliły papierosy niż osoby niezadowolone z życia⁴. Przy tym, silniejsza korelacja wystąpiła u chłopców niż u dziewcząt⁵.

Stwierdzono również istotną zależność między poziomem zadowolenia z życia a sięgnięciem po papierosy w ogóle (przynajmniej jeden raz). Można tu stworzyć następującą implikację: im większe niezadowolenie z życia, tym większy odsetek uczniów sięga po papierosy⁶.

2. W przypadku sięgania po alkohol nie stwierdzono związku między poziomem zadowolenia z życia a częstością sięgania po alkohol. Istnieje natomiast silna zależność między zadowoleniem z życia uczniów a picciem alkoholu w ogóle (spożyciem przynajmniej raz). Sytuację tę można określić następująco: im większe niezadowolenie z życia uczniów tym większy odsetek uczniów sięga po alkohol⁷.
3. Wpływ poziomu zadowolenia uczniów wykazano także na przynajmniej jednokrotne zażycie leków uspokajających i nasennych. Analiza wskazuje, że im większe zadowolenie z życia, tym mniejszy odsetek uczniów zażywa te substancje⁸. Takiej zależności nie stwierdzono natomiast dla innych testowanych pod tym kątem substancji: „marihuany lub haszyszu” oraz „alkoholu z marihuaną”.

Badanie wykazało dodatkowo, że ponad połowa badanych czuła się szczęśliwa (55%; suma odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”). Najliczniejszą kategorię szczęśliwych stanowili chłopcy ze szkół podstawowych, wśród których takie uczucie miało 64% badanych. Dla odmiany najmniej szczęśliwe czuły się dziewczęta ze szkół podstawowych. Na taką odpowiedź wskazało 25% z nich (suma odpowiedzi „raczej nie” oraz „nie”). Uczniowie deklarowali także posiadanie wokół siebie osób, na które mogą liczyć (89%). Najczęściej dotyczyło to dziewcząt ze szkół ponadpodstawowych (94%).

⁴ Korelacja (Tau-Kendalla; skale porządkowe): $R=-0,13$ ($p<0,001$; $n=558$; wyłączone przypadki „nie wiem” i „brak danych”).

⁵ Korelacja (Tau-Kendalla; skale porządkowe): Chłopcy: $R=-0,15$ ($p<0,001$; $n=276$); Dziewczęta: $R=-0,09$ ($p=0,002$; $n=278$); Niebinarne: niebadane.

⁶ Test chi-square=16,22; $p<0,003$; $n=616$; wyłączone przypadki „nie wiem”.

⁷ Korelacja (Tau-Kendalla; skale porządkowe): Dziewczyny: $R=-0,09$ ($p=0,002$; $n=278$); Chłopcy: $R=-0,15$ ($p<0,001$; $n=276$).

⁸ Test chi-square=25,87; $p<0,001$; $n=612$; wyłączone przypadki „nie wiem”.

Analizy statystyczne dotyczące zależności między poczuciem szczęścia a podejmowaniem zachowań ryzykownych wykazały, że:

1. Wśród badanych występuje słaba, lecz istotna statystycznie zależność pomiędzy poziomem szczęścia a częstością palenia papierosów dla całej grupy respondentów⁹. Słaba ale silniejsza zależność dotyczy chłopców¹⁰. Wniosek jest następujący: częstość palenia jest związana z poziomem szczęścia u dziewcząt i chłopców. Im uczniowie szczęśliwsi, tym mniej palą.
2. Ponadto w analizach zauważono występowanie silnej zależności między sięganiem po alkohol (przynajmniej jeden raz) a poczuciem szczęścia¹¹. Uzyskany wynik wskazuje, że im mniejsze poczucie szczęścia odczuwane przez badanych, tym większy odsetek z nich sięga po alkohol.
3. Analizy wykazały także, że sięganie po substancje psychoaktywne jest związane z poczuciem szczęścia u uczniów. Związek ten stwierdzono dla przynajmniej jednokrotnego sięgnięcia po leki uspokajające i nasenne¹², po marihuanę lub haszysz¹³ oraz po alkohol z marihuaną¹⁴. W przypadku leków nasennych i uspokajających można ponownie wnioskować, że wraz ze wzrostem poczucia szczęścia maleje odsetek uczniów zażywających te substancje. Natomiast w przypadku dwóch pozostałych substancji, wyniki wskazują, że większy odsetek uczniów sięga po te substancje w momencie zarówno niskiego, jak i bardzo wysokiego poczucia szczęścia.

Na pytanie czy czujesz się przeciążony obowiązkami rozumianymi na przykład jako nauka w szkole, dodatkowe lekcje, obowiązki domowe 73% uczniów odpowiedziało twierdząco. Najczęściej należały do nich dziewczęta ze szkół podstawowych (78%) oraz chłopcy ze szkół ponadpodstawowych (również 78%). Mimo to 40% badanych dobrze się

⁹ Korelacja (Tau-Kendalla; skale porządkowe): $R=0,14$ ($p<0,001$; $n=621$; wyłączone przypadki: „brak danych”).

¹⁰ Korelacja (Tau-Kendalla; skale porządkowe): Chłopcy: $R=0,15$ ($p<0,001$; $n=306$); Dziewczęta: $R=0,09$ ($p=0,014$; $n=311$); Niebinarne: niebadane.

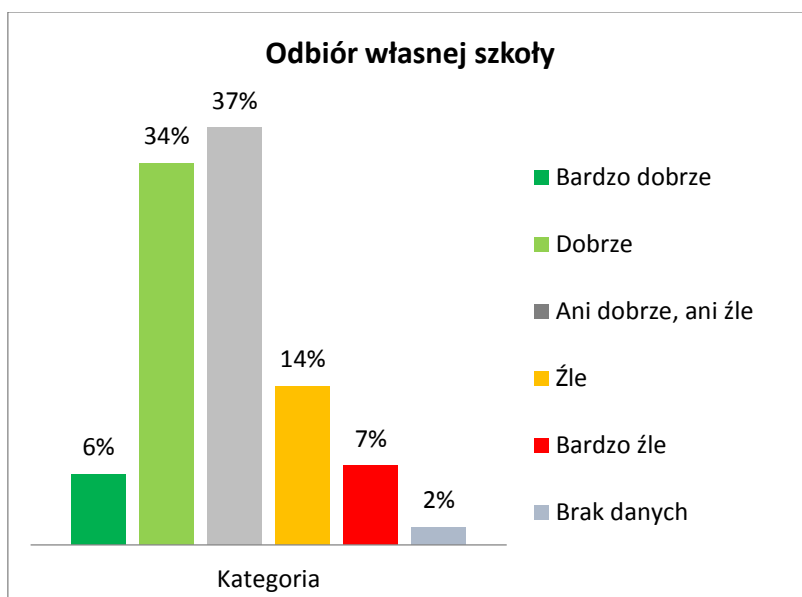
¹¹ Test chi-square=23,49; $p<0,001$; $n=623$; wyłączone: „brak danych”.

¹² Test chi-square=23,43; $p<0,001$; $n=619$; wyłączone: „brak danych”.

¹³ Test chi-square=12,36; $p<0,015$; $n=625$; wyłączone „brak danych”.

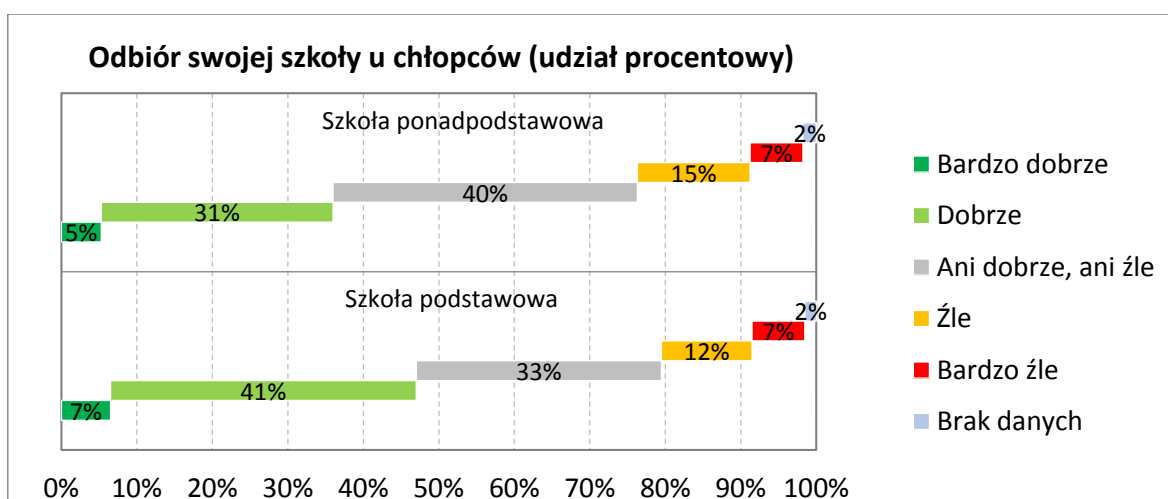
¹⁴ Test chi-square=13,92; $p=0,008$; $n=620$; wyłączone „brak danych”.

czuło w swoich szkołach (suma odpowiedzi „bardzo dobrze” i „dobrze”). Najlepiej w szkołach czuli się chłopcy ze szkół podstawowych (47%), w pozostałych przypadkach na taką odpowiedź wskazywała 1/3 badanych. Wykres nr 26 prezentuje szczegółowe dane na temat uczuć badanych związanych z ich szkołami. Dodatkowo wykresy nr 27 i 28 przedstawiają zmienność zebranych informacji w podziale na płeć, a wykresy nr 29 i 30 w podziale na kategorię szkoły.

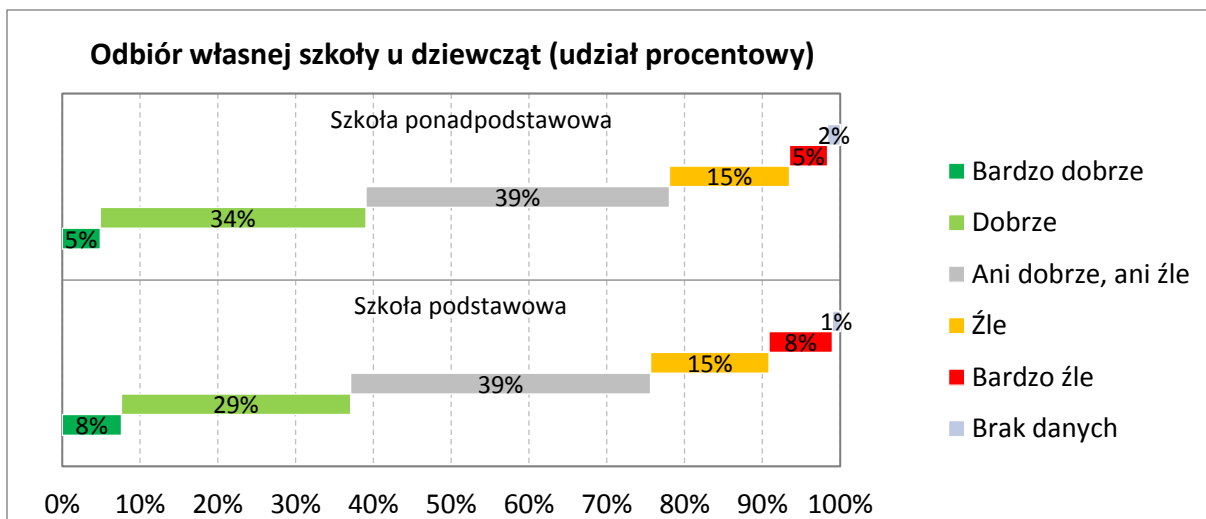
Wykres 26. Samopoczucie uczniów w szkole

Źródło: opracowanie własne.

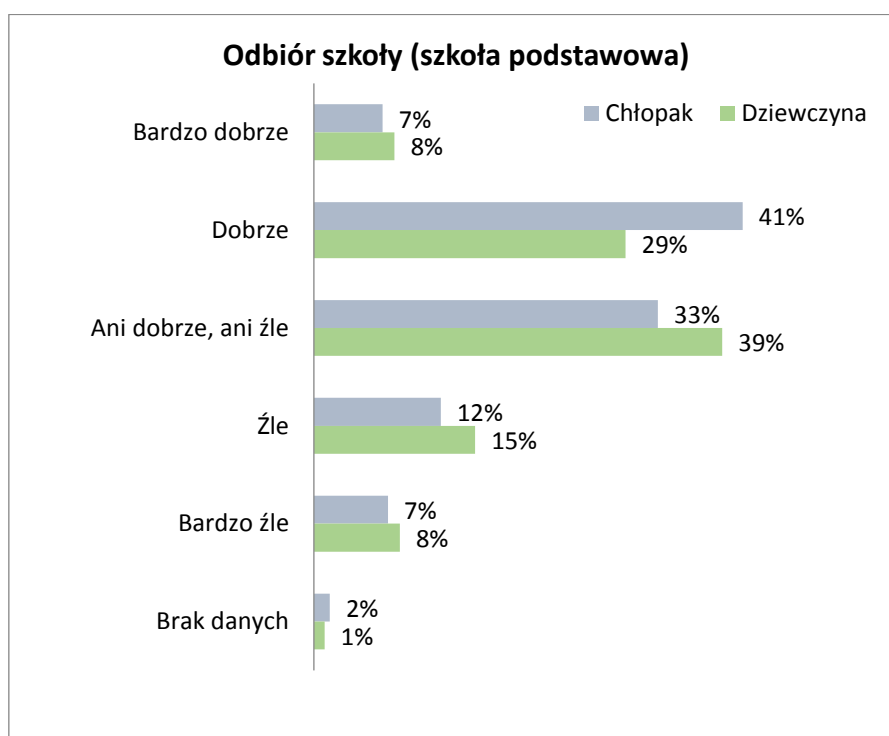
Wykres 27. Samopoczucie chłopców w szkole

Źródło: opracowanie własne.

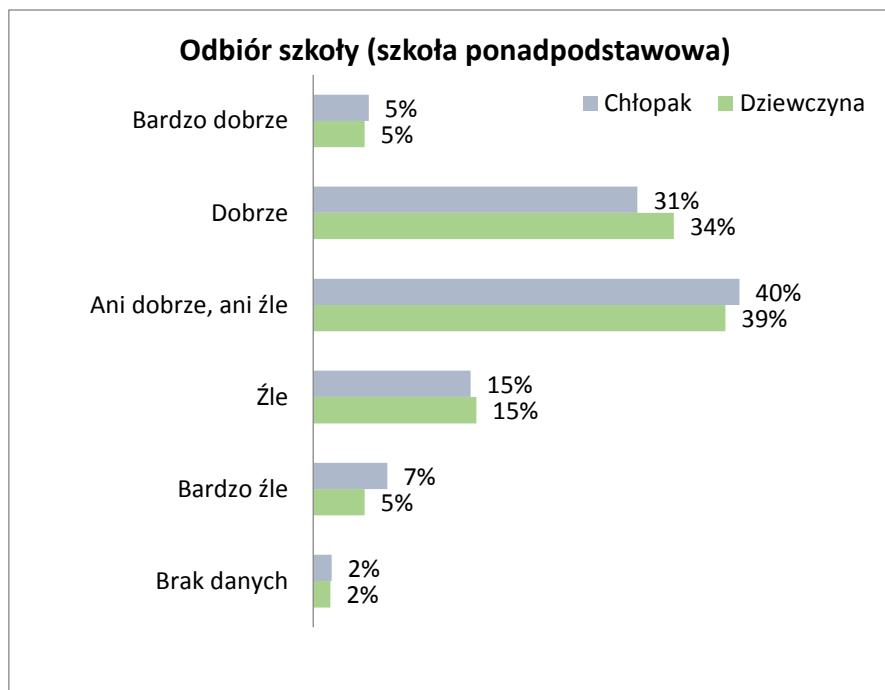
Wykres 28. Samopoczucie dziewcząt w szkole

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 29. Samopoczucie w szkole uczniów szkół podstawowych

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 30. Samopoczucie w szkole uczniów szkół ponadpodstawowych

Źródło: opracowanie własne.

Ze względu na fakt, że posiadanie problemów było przez uczniów wskazywane jako istotne motywy sięgania po alkohol czy narkotyki, dodatkowe analizy statystyczne zostały przeprowadzone także i dla tej części badań. Szukano w nich zależności między odczuwaniem przeciążenia zadaniami i atmosferą w szkole a podejmowaniem zachowań ryzykownych. Wśród ustaleń znajdują się:

1. W badaniu wystąpił brak zależności między paleniem papierosów (w ogóle) a poczuciem obciążenia w szkole¹⁵. Znalaziono jednak zależność między paleniem a samopoczuciem w szkole. Zasada jest tu następująca: im lepsze samopoczucie w szkole, tym mniejszy odsetek uczniów sięga po papierosy¹⁶.
2. Jest także zależność między poczuciem przeciążenia obowiązkami (szkolnymi, zajęciami dodatkowymi, obowiązkami domowymi) a sięgnięciem po alkohol przynajmniej raz w życiu¹⁷: odsetek uczniów sięgających po alkohol jest większy niż tych, którzy nie czują się przeciążeni obowiązkami. Ponadto samopoczucie

¹⁵ Test chi-square=2,50; p<0,113; wyłączone przypadki „nie wiem”.

¹⁶ Test chi-square=12,76; p=0,012; wyłączone przypadki „nie wiem”.

¹⁷ Test chi-square=8,53; p=0,004; n=618; wyłączone przypadki „brak danych”.

jest także istotnym czynnikiem mogącym warunkować picie alkoholu: analiza wskazuje, że im lepsze samopoczucie w szkole, tym mniejszy odsetek uczniów pije alkohol¹⁸.

3. Ponadto stwierdzono zależność pomiędzy zażywaniem (przynajmniej jednokrotne) leków nasennych i uspokajających a poczuciem przeciążenia obowiązkami¹⁹: im większe przeciążenie, tym większy odsetek uczniów zażywających te substancje. Natomiast analiza nie wykazała takiej zależności w stosunku do zażywania marihuany lub haszyszu²⁰ oraz alkoholu z marihuana²¹.
4. Analiza wykazała również istotną rolę samopoczucia w szkole w zażywaniu wszystkich trzech wyżej wymienionych substancji psychoaktywnych²²: we wszystkich tych przypadkach odsetek uczniów sięgających po te substancje był mniejszy wraz z rosnącym (dobrym i bardzo dobrym) samopoczuciem w szkole.

Wśród badanych uczniów reakcje na problemy były bardzo różne. Zdecydowana większość (84%) odpowiedziała, że sytuacjach dla nich trudnych słucha muzyki, spędza czas przy komputerze (62%), idzie porozmawiać do znajomych (51%) oraz próbuje zapomnieć o problemie (54% badanych). Ponad 1/3 deklaruje rozmawianie o problemach z rodzicami (38%). Takie zachowanie częściej wskazywali chłopcy ze szkół podstawowych (45% chłopców do 34% dziewcząt) oraz dziewczęta ze szkół ponadpodstawowych (41% dziewcząt do 32% chłopców). Wskazywano także na uprawianie sportu – 39%, przy czym byli to prawie dwukrotnie częściej chłopcy niż dziewczęta oraz długie spacerowanie (38%), co dla odmiany dotyczyło częściej dziewcząt niż chłopców. Ponadto 32% uczniów czytało książki, bądź malowało i była to praktyka ponownie częściej wskazywana przez dziewczęta niż chłopców. Do neutralnych reakcji na stres związany z problemami zaliczyć można także szukanie samotności (57% badanych), które najrzadziej dotyczyło chłopców ze szkół podstawowych (38%), gdy dla pozostałych kategorii badanych takie deklaracje przekraczały 64% oraz modlenie się (17% badanych),

¹⁸ Test chi-square=23,50; p<0,001; n=623; wyłączone przypadki „brak danych”.

¹⁹ Test chi-square=11,34; p<0,001; n=615; wyłączone przypadki „brak danych”.

²⁰ Test chi-square=11,35; p<0,001; n=622; wyłączone przypadki „brak danych”.

²¹ Test chi-square=0,37; p=0,543; n=617; wyłączone przypadki „brak danych”.

²² Leki: Test chi-square=18,32; p<0,001; n=621; Marihuana/haszysz: Test chi-square=9,92; p=0,042; n=627; Test chi-square=25,77; p<0,001; n=622; wyłączone przypadki „brak danych”.

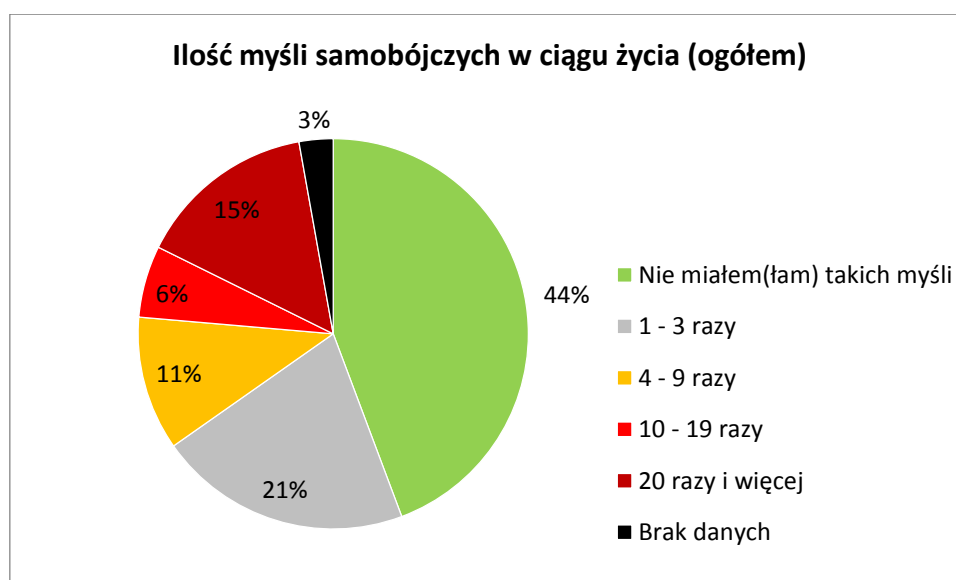
a także poszukiwanie wsparcia u nauczycieli, pedagogów lub psychologów, na które wskazało 8% uczniów.

Wśród negatywnych reakcji na stres wskazywano nieustanne myślenie o problemie (58% uczniów), które w zdecydowanej większości dotyczyło uczennic. Taką odpowiedź podawało 70% dziewcząt ze szkół podstawowych i 39% chłopców. W szkołach ponadpodstawowych było to 76% dziewcząt i 53% chłopców. Odpowiedź „obrażam się na cały świat” zaznaczyło 26% uczniów. Badani w stresie odczuwali także złość. Wśród nich 37% wskazywało na złoszczenie się i kłótnie z najbliższymi oraz niszczenie ze złości przedmiotów (29%). Kłótnie prawie dwukrotnie częściej zaznaczały dziewczęta niż chłopcy. Dziewczęta również zdecydowanie częściej deklarowały niejedzenie (43% uczennic ze szkół podstawowych i 50% ze szkół ponadpodstawowych; 29% wszystkich badanych) oraz objadanie się (29% dziewcząt ze szkół podstawowych i 47% ze szkół ponadpodstawowych; 27% wszystkich badanych). Ich także częściej niż chłopców dotyczył płacz w reakcji na stres. W ten sposób odpowiedziało 61% wszystkich uczniów, przy czym wśród dziewcząt ze szkół podstawowych było 88%, a szkół ponadpodstawowych 86%. Wśród zachowań problemowych w reakcji na sytuacje trudne wskazywano palenie papierosów (18% uczniów) i picie alkoholu (12%). Niewielki odsetek młodzieży deklarował zażywanie leków uspokajających lub narkotyków (7%), jednak wśród dziewcząt ze szkół ponadpodstawowych taką odpowiedź wskazało 17% osób. Podobnie wyższe liczby wskazań uczennic dotyczą picia alkoholu w problemach i zapalania papierosa.

Ostatnim wątkiem badań była ocena nastroju badanych w odniesieniu do odczuwania depresji lub myśli samobójczych. W tej części proszono także młodzież o informację gdzie, jeśli w ogóle, szukała pomocy w związku ze swoimi problemami. Na pytanie ile razy w życiu zdarzyło Ci się myśleć, że masz depresję tylko 31% badanych odpowiedziało, że nigdy nie miało takich myśli. Wśród nich najwięcej było chłopców ze szkół podstawowych (55%) a najmniej dziewcząt ze szkół ponadpodstawowych (13%). Wynik ten nie dziwi, gdyż zgodnie z informacją zamieszczoną wyżej były to odpowiednio osoby najbardziej zadowolone ze swojego dotychczasowego życia (chłopcy) i najmniej zadowolone (dziewczęta). Uzyskane rezultaty dodatkowo umacniał rozkład poczucia szczęścia. Wśród osób mających myśli depresyjne 25% pomyślało w ten sposób do trzech razy w życiu, a 21% więcej niż 20 razy. W ciągu ostatniego roku 46% nie myślało o sobie w kontekście posiadania depresji i byli to ponownie głównie chłopcy ze szkół podstawowych (73% uczniów tej kategorii). Do trzech razy myśli depresyjne miało w ostatnim roku 20% uczniów. Byli to najczęściej chłopcy ze szkół ponadpodstawowych (28% chłopców przy

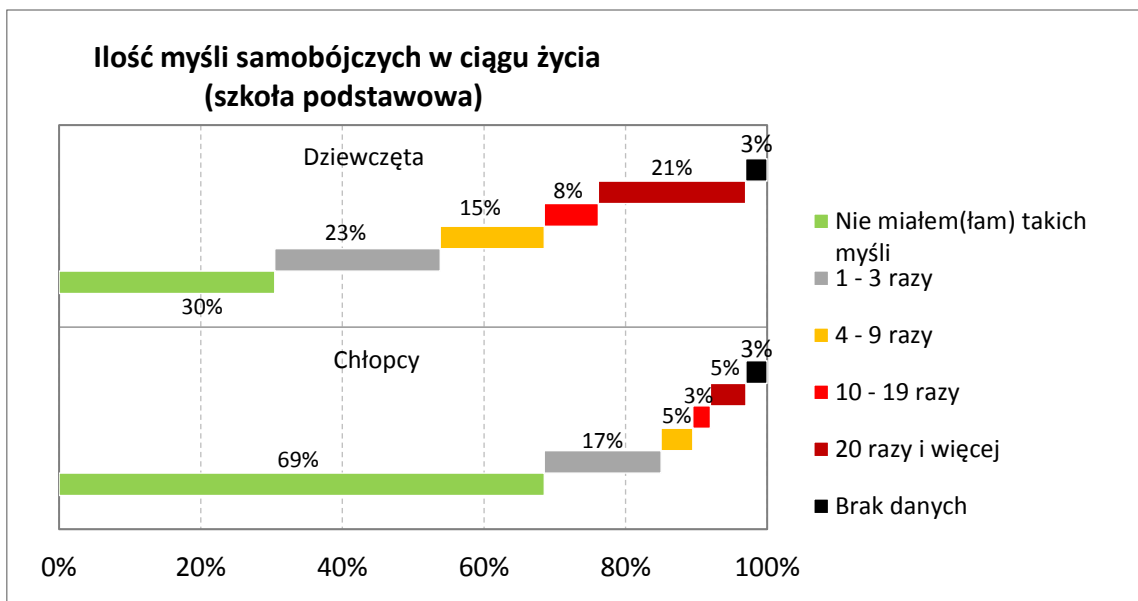
17% dziewcząt z tych szkół). W ostatnim miesiącu o depresji nie myślało 58% uczniów, a od jednego do trzech razy odczuwało ją 19% uczniów. W ostatnim tygodniu myśli depresyjnych nie miała największa liczba uczniów. Było to 69% badanych, mimo to 16% wskazywało na odczuwanie takiego stanu do trzech razy. Dodatkowo aż 4% uczniów deklarowało posiadanie takich myśli więcej niż 20 razy. Warto podkreślić, że w badaniu zauważono stałą liczbę osób odczuwających myśli depresyjne we wszystkich analizowanych przedziałach czasowych osiągającą poziom 4%.

Posiadanie myśli samobójczych przynajmniej raz w życiu dotyczyło 54% wszystkich uczestników badania. Najczęściej wskazywano, że pojawiły się one 1-3 razy (21% uczniów) oraz powyżej 20 razy (15%). Wśród badanych najczęściej takie myśli deklarowały dziewczęta ze szkół ponadpodstawowych. Dziesięć razy i więcej myślało w ten sposób 37% z nich (suma odpowiedzi 10-19 razy oraz 20 razy i więcej). Chłopcy ze szkół ponadpodstawowych najczęściej deklarowali odczuwanie myśli samobójczych do trzech razy w życiu (28%). W szkołach podstawowych ponownie dziewczęta częściej niż chłopcy odczuwały myśli samobójcze. Były to też myśli częściej nawracające. Wśród dziewcząt odczuwanie myśli samobójczych więcej niż 10 razy deklarowało 29% badanych, wśród chłopców było to 8%. Szczegółowe ustalenia badania prezentują wykresy nr 31-33. Wykres nr 31 dotyczy odpowiedzi wszystkich uczniów. Wykresy nr 32 i 33 zawierają dane w podziale na typ szkoły i płeć badanych.

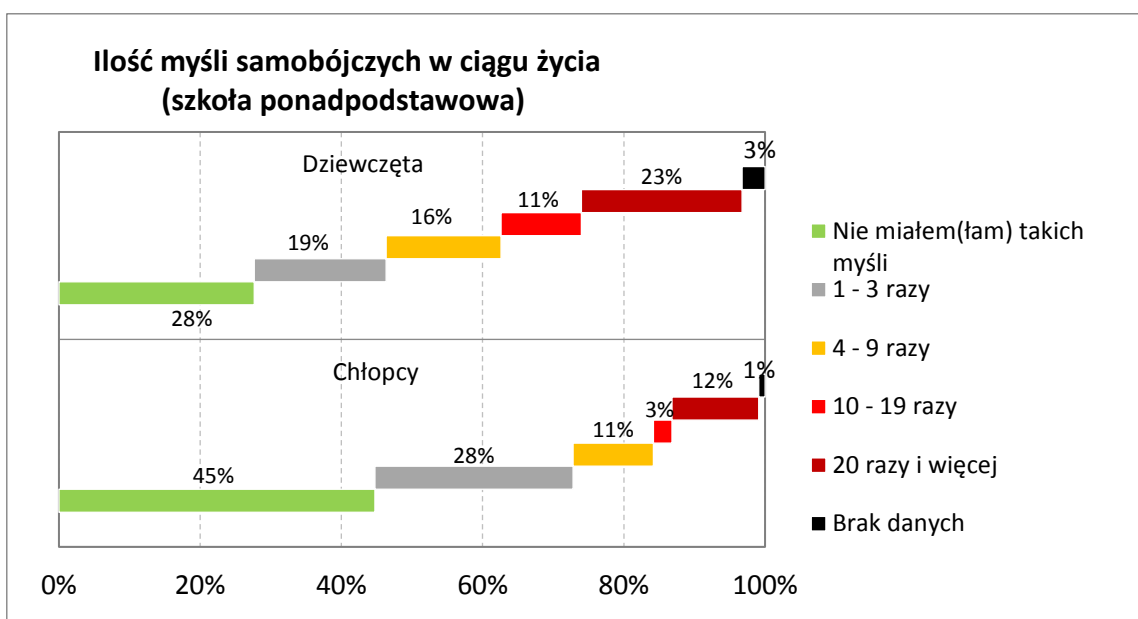
Wykres 31. Odczuwanie myśli samobójczych przez uczniów

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 32. Odczuwanie myśli samobójczych przez uczniów szkół podstawowych

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 33. Odczuwanie myśli samobójczych przez uczniów szkół ponadpodstawowych

Źródło: opracowanie własne.

W ostatnim roku myśli samobójcze miało 41% uczniów, przy czym najwięcej badanych deklaroowało, że pomyślało w ten sposób maksymalnie do trzech razy (15%). Najbardziej dotyczyły one chłopców ze szkół podstawowych (81% nie miało myśli samobójczych). W ostatnim miesiącu o samobójstwie nie myślało 70% osób, jednak maksimum trzy razy takie myśli pojawiały się u 13% badanych. W ostatnim tygodniu było to 10% badanych. Badanie również ponownie wykazało utrzymujący się próg 4% osób posiadających myśli samobójcze we wszystkich analizowanych okresach. Młodzież

poproszono dodatkowo o informację czy kiedykolwiek w życiu podjęła próbę samobójczą. Odpowiedź twierdzącą dało 14% badanych. Były to najczęściej dziewczęta ze szkół ponadpodstawowych (29% dziewcząt i 9% chłopców z tych szkół) oraz dziewczęta ze szkół podstawowych (19% dziewcząt i 5% chłopców).

Ostatnie z tej części pytań dotyczyło oceny skłonności do autodestrukcji. Wśród wszystkich uczestników badania 58% deklaroowało, że nigdy nie przejawiało takich zachowań. Do trzech razy w życiu okaleczało się 17% uczniów, a 11% robiło to więcej niż 20 razy. W ciągu ostatniego roku od chwili badania liczba takich osób spadła. Wśród wszystkich uczniów nie okaleczało się w tym okresie 69%. Odsetek osób ulegających pojedynczym samookaleczeniom spadł do 11%. Zmniejszył się także odsetek osób okaleczających się więcej niż 20 razy i osiągnął wartość 5%. W ciągu ostatniego miesiąca akty autodestrukcji podejmowało 17% młodzieży, najczęściej były one deklarowane w liczbie do trzech razy (9% uczniów). W ostatnich siedmiu dniach takie zachowania deklarowało 9% badanych, wśród nich największa grupa wskazująca takie czyny okaleczała się od jednego do trzech razy. Warto także zaznaczyć, że w odniesieniu do większości badanych zachowań autoagresywnych częściej odpowiedzi twierdzącą zamieszczały dziewczęta.

Mimo wielu wykazywanych problemów dotyczących zdrowia psychicznego badani rzadko poszukiwali pomocy innych osób. Tylko 17% uczniów szukało wsparcia w związku z problemami picia alkoholu, zażywania narkotyków lub stosowania przemocy czy agresji. Wśród osób, które proszono o pomoc na pierwszym miejscu wskazywano rodzinę (60 osób) oraz rówieśników (60 osób)²³. Dodatkowo w wypowiedziach pojawiał się Internet jako źródło wsparcia, w kontekście czytania blogów bądź stron specjalistycznych oraz uczestniczenia w działaniach grup wsparcia (30 osób). Korzystanie z instytucji pomocowych deklarowało 14 osób. W swobodnych wpisach w ankietę dodatkowo podawano najczęściej poradnie psychologiczne (7 osób) oraz korzystanie z telefonu zaufania (2 osoby). Poradnie psychologiczne i zwiększenie kadry pedagogów/psychologów/ terapeutów było też najczęściej umieszczaną odpowiedzią na pytanie o formy pomocy młodzieży brakujące w Nowej Soli.

Ostatnią kwestią sprawdzaną w badaniu było rozpoznawanie wybranych instytucji pomocowych, działających w Mieście. Uzyskane wyniki wskazują, że ponad 70% badanych słyszało o Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Zespole Interdyscyplinarnym

²³ W pytaniu można było zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź. Ponieważ liczba uzyskanych odpowiedzi (196) przekracza liczbę odpowiadających na pytanie (106 osób) w tej części raportu prezentowane są liczby naturalne.

Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, punkcie konsultacyjno-informacyjnym przy ul. Jaracza 1 oraz punkcie konsultacyjno-informacyjnym dla osób z problemem alkoholowym przy ul. Drzymały 4. Zdecydowanie mniejsza ilość badanych wiedziała o istnieniu Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej – 36%. Najbardziej słyszały o nim dziewczęta ze szkół ponadpodstawowych (18%), oraz chłopcy ze szkół ponadpodstawowych (34%). Rozpoznawanie Ośrodka wśród uczniów szkół podstawowych przekroczyło 40% zarówno w kategorii dziewcząt jak i chłopców.

III. Wnioski z badań

Niniejsze opracowanie jest raportem z diagnozy zachowań ryzykownych młodzieży w mieście Nowa Sól. Jego celem była charakterystyka podejmowanych zachowań ryzykownych przez dzieci i młodzież, jak i ustalenie ich natężenia i przejawów. Przeprowadzone badania pozwoliły na udzielenie odpowiedzi na pytania o: (1) rodzaj zachowań ryzykownych podejmowanych przez dzieci i młodzież, (2) charakterystykę ich nasilenia oraz (3) rodzaj zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży stanowiących największe wyzwania dla Miasta. W tej części Raportu zostały przedstawione najważniejsze wnioski z diagnozy. Wnioski zostały sformułowane na podstawie prezentowanych w raporcie deklaracji uczniów biorących udział w badaniu.

Do zachowań ryzykownych podejmowanych przez młodzież w Nowej Soli zaliczyć można:

- picie alkoholu (54% uczniów przynajmniej raz piło napoje alkoholowe)
- zażywanie substancji psychoaktywnych (do najczęściej zażywanych substancji psychoaktywnych przynajmniej raz w życiu należały leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza, które zażyło 10% badanych, marihuana lub haszysz 7% badanych oraz alkohol razem z marihuaną 5% badanych)
- palenie papierosów (45% uczniów deklarowało przynajmniej jeden kontakt z nikotyną)
- doświadczenia cyberprzemocy (przemoc w Internecie dotknęła 26% uczniów)
- depresyjność młodzieży (objawy depresji zauważało u siebie 69% badanych; 21% myślało, że ma depresję więcej niż 20 razy).

Analiza nasilenia występowania zachowań ryzykownych wskazuje na trzy główne czynniki zmian. Są to cechy społeczno-demograficzne uczniów – wiek i płeć badanych oraz

ich dobrostan psychiczny. Ważnym wskaźnikiem zmian w nasileniu badanych problemów jest także pojawianie się nowych zagrożeń. W tym wypadku są to szybko rozwijające się uzależnienia cyfrowe, które mogą dotyczyć 83% uczniów, deklarujących dłuższe niż trzy godziny dziennie używanie urządzeń cyfrowych. Poniżej został przedstawiony zakres oddziaływania cech społeczno-demograficznych i dobrostanu młodzieży na podejmowanie zachowań ryzykownych:

1. Badania wykazały przesuwanie się wieku pierwszego kontaktu z substancjami psychoaktywnymi (alkohol, leki uspokajające i nasenne, narkotyki) czy dotyczącej palenia papierosów w kierunku coraz młodszych uczniów. Oznacza to zwiększenie dostępności do tych substancji oraz wzrost akceptacji używania ich przez osoby bardzo młode.
2. Z uzyskanych danych wynika także, że szczególnie zagrożoną występowaniem zachowań problemowych kategorią ludzi młodych są dziewczęta w szkołach podstawowych. To ich dotyczyła zwiększona podatność na podejmowanie takich zachowań oraz obniżanie się wieku pierwszych prób.
3. Zachowania ryzykowne podejmowane są także jako reakcja na sytuacje trudne. Są one bardziej popularne wśród uczniów szkół ponadpodstawowych, jednak uczennice szkół podstawowych stanowią ważny odsetek w tej grupie (15% z nich deklaruje zapalenie papierosa w sytuacji problemowej a 11% picie alkoholu).

Zachowania ryzykowne uznawane za największe wyzwania dla Miasta dotyczą nasilenia zjawiska wynikającego z powszechności występowania w środowisku szkolnym oraz łatwości jego powielania (w przypadku zażywania substancji psychoaktywnych mierzona deklarowaną łatwością dostępu do nich). Wśród nich szczególną uwagę zwracają:

- deklarowana przez uczniów łatwość dostępu do nikotyny, szczególnie wśród uczniów szkół podstawowych (37,4% uczniów podstawówek oceniało możliwość zdobycia papierosów jako łatwą lub bardzo łatwą oraz 92,5% uczniów szkół ponadpodstawowych)
- deklarowana łatwość dostępu do alkoholu (24% uczniów informowało o osobistym kupowaniu alkoholu bez żadnej trudności)
- stosunkowo łatwy dostęp do innych substancji psychoaktywnych w przestrzeni publicznej (39% jako łatwe w osiągnięciu zaznaczyło leki nasenne lub uspokajające, 27% haszysz, 17% sterydy, 12% dopalacze). Miejsca łatwego dla młodzieży

uzyskiwania narkotyków to: ulica, park (14% wszystkich wskazań), dyskoteka, bar (12%). Dodatkowo podawano także dom dilerów (13% wszystkich odpowiedzi w pytaniu)

- obniżający się dobrostan psychiczny uczniów (54% deklarujących posiadanie myśli samobójczych przynajmniej raz w życiu; 14% badanych z doświadczeniem podjęcia próby samobójczej, 42% młodzieży deklarujących podejmowanie aktów autodestrukcji).

Przeprowadzona diagnoza wykazała występowanie pięciu głównych czynników podejmowania zachowań ryzykownych. Należą do nich:

- **czynniki środowiskowe**, rozumiane jako stosunkowo łatwa dostępność substancji psychoaktywnych, upowszechnianie się negatywnych wzorców zachowań społecznych wśród młodzieży, brak reakcji lub zwiększająca się akceptacja dostępu do środków psychoaktywnych wśród osób bardzo młodych, także w miejscach publicznych, wzorce życia towarzyskiego nakazujące częstowanie kobiet – w tym wypadku nawet bardzo młodych dziewcząt oraz, w niektórych środowiskach wychowawczych, brak wzorców spędzania czasu wolnego w sposób atrakcyjny.
- **czynniki rodzinne**, do których należą: przyzwolenie rodziców na przyjmowanie przez dzieci substancji psychoaktywnych (uczniowie deklarowali picie alkoholu w swoich domach rodzinnych, także oficjalne przy okazji uroczystości rodzinnych, wyjazdów wakacyjnych i grilla) oraz dysfunkcje w prawidłowej realizacji ról rodzinnych przejawiające się np. w braku limitów używania urządzeń cyfrowych (80% dzieci deklarowało używanie Internetu w domach rodzinnych, 83% używało urządzeń cyfrowych więcej niż trzy godziny dziennie; 35% uczniów deklarowało posiadanie limitów czasu spędzanego przy urządzeniach cyfrowych, badania nie dają jednak informacji jakie ramy czasowe ustalały limity).
- **czynniki związane z grupą rówieśniczą**, których przejawy dotyczyły wspólnego zażywania narkotyków i picia alkoholu, zażywanie substancji psychoaktywnych dla utrzymania pozycji w grupie rówieśniczej, bądź dobrych relacji społecznych.
- **czynniki związane ze środowiskiem szkolnym** rozumiane jako konflikty z uczniami i nauczycielami, problemy szkolne, które były wskazywane jako motywy zażywania substancji psychoaktywnych i palenia oraz doświadczanie przemocy fizycznej i psychicznej.

- **czynniki psycho-społeczne**, których dotyczyła niska świadomość szkodliwości zażywania substancji psychoaktywnych, brak umiejętności radzenia sobie z problemami i brak właściwych wzorców ich rozwiązywania oraz brak umiejętności przeciwstawiania się presji grupy.

Utworzona lista przyczyn zachowań ryzykownych nowosolskiej młodzieży może posłużyć wytyczeniu planu dalszych działań profilaktycznych w Mieście. Ze względu na zróżnicowanie wymienionych czynników powinny być one adresowane również do osób dorosłych. Należą do nich działania w zakresie profilaktyki uniwersalnej zwiększającej świadomość negatywnych skutków zachowań problemowych, promujących zdrowie i upowszechniające postawy prozdrowotne adresowane do mieszkańców. To także działania w zakresie profilaktyki selektywnej obejmujące swoim oddziaływaniem środowisko rodzinne i rówieśnicze, których celem powinno być obalenie fałszywych przekonań na temat przyczyn i skutków zachowań problemowych młodzieży. Uzyskane wyniki badań wskazują na konieczność objęcia nimi dorosłych członków rodzin (rodziców i innych bliskich krewnych). Ważną kategorią są tu także sprzedawcy alkoholu. Ze względu na występowanie w badaniach stałej, zazwyczaj kilkuprocentowej, kategorii osób deklarujących wielokrotne zażywanie środków psychoaktywnych (w tym alkoholu) oraz niski poziom dobrostanu psychicznego (depresyjność, samookaleczenia, próby samobójcze) i braku pogłębionych danych na temat ewentualnej terapii osób je deklarujących, konieczne może być także realizowanie dodatkowych zadań z zakresu profilaktyki wskazującej. Ważnym wyzwaniem z tym związanym jest stwierdzony w badaniu niski poziom dobrostanu psychicznego młodzieży, wymagający podjęcia szeregu działań profilaktyczno-terapeutycznych do nich kierowanych.

Nota metodologiczna

Prezentowana diagnoza miała na celu ocenę stanu podejmowanych zachowań ryzykownych przez dzieci i młodzież z miasta Nowa Sól, jak i ustalenie ich natężenia i przejawów. Dzięki uzyskanym danym dokonano oceny skali zachowań problemowych wśród uczniów w odniesieniu do sześciu obszarów tematycznych: palenie papierosów, spożycie alkoholu, zażywanie substancji psychoaktywnych, stosowanie i doświadczanie przemocy, uzależnienia cyfrowe. W efekcie prowadzonych analiz powstała charakterystyka uwarunkowań podejmowania dalszych działań z zakresu profilaktyki i promocji prozdrowotnych zachowań i stylów życia.

W badaniach wyznaczono trzy główne pytania badawcze: Jakie zachowania ryzykowne występują wśród nowosolskiej młodzieży? Jakie jest ich nasilenie? Które z zachowań ryzykownych dotyczących dzieci i młodzieży stanowią największe wyzwania rozwojowe gminy? Ustalenie odpowiedzi na nie zapewniły przedstawione niżej założenia badań.

Założenia badań

ZAKRES PRZEDMIOTOWY

Przedmiotowe badanie dotyczyło identyfikacji zachowań ryzykownych wśród dzieci i młodzieży w mieście Nowa Sól. Analiza została przeprowadzona w sześciu obszarach tematycznych dotyczących zachowań problemowych. Ocenie został także poddany dobrostan młodzieży (samopoczucie młodzieży szkolnej). W badaniach wyłoniono sześć modułów odpowiadających wskazanym obszarom, wyznaczających części ankiety i raportu badawczego.

ZAKRES PODMIOTOWY

Poszukiwanie informacji na temat podejmowanych zachowań ryzykownych przez dzieci i młodzież objęło publiczne jednostki edukacyjne – szkoły podstawowe i ponadpodstawowe na terenie miasta Nowa Sól.

ZAKRES TERYTORIALNY I CZASOWY

Zakresem terytorialnym badania był obszar Gminy Nowa Sól – Miasto. Realizacja procesu badawczego została zaplanowana na okres od maja do września 2023 roku.

Planowana diagnoza miała cel praktyczny. Jej zadanie było przygotowanie informacji dla oceny stanu wskazanych wyżej zjawisk kryzysowych (typów zachowań ryzykownych) wśród dzieci i młodzieży. Istotne było także zdiagnozowanie podstawowych przyczyn i

warunków zwiększania ich natężenia. Powyższe zadania i potrzeby uwzględniono w planowanym procesie badawczym poprzez:

- zamiar poszukiwania danych we wszystkich szkołach publicznych, przy założeniu próby losowej klas.
- odpowiedni zestaw pytań diagnozujących wskazane obszary tematyczne badań.

Zasady realizacji badań

Badanie przeprowadzono metodą sondażu na próbie losowej uczniów szkół publicznych (podstawowych i ponadpodstawowych). Technika badań była ankieta audytoryjna. Jej zastosowanie wymagało przygotowania kwestionariusza ankiety, zebrania odpowiedniej liczby respondentów w jednym miejscu, rozdania kwestionariuszy oraz ich zebrania po badaniu. Atutem tej techniki jest możliwość zadania konkretnych pytań oraz przypisania im odpowiedzi do wyboru, spełniających cele tego badania.

NARZĘDZIE BADAWCZE

Zastosowana w badaniach ankieta składała się z sześciu bloków tematycznych. Pięć z nich dotyczyło rodzajów zachowań ryzykownych podejmowanych przez młodzież. Były to kolejno: palenie papierosów, spożycie alkoholu, zażywanie substancji psychoaktywnych, stosowanie i doświadczanie przemocy, uzależnienia cyfrowe. Ostatnim z modułów była część dotycząca indywidualnej oceny dobrostanu psychicznego. Charakterystyka indywidualnego dobrostanu psychicznego wraz z oceną skali uzależnień cyfrowych stanowiły nowe moduły badania w stosunku do diagnozy z roku 2019.

PRÓBA BADAWCZA

W diagnozie przyjęto losowy dobór próby. Losowanie zostało przeprowadzone wśród klas szóstych i ósmych szkół podstawowych oraz drugich w szkołach ponadpodstawowych. Były to klasy koedukacyjne, dające możliwość dobrania do badania równej liczby dziewcząt i chłopców. Próba zrealizowana liczyła 639 osób, 314 z nich to chłopcy a 320 – dziewczęta. W badaniach wzięły udział dwie osoby określające swoją płć jako niebinarną, a trzy osoby nie podały swojej płci. Szkoły podstawowe reprezentowało 398 uczniów. Liczba uczniów reprezentujących szkoły ponadpodstawowe to 241.

W instrukcji do wypełniania ankiety kładziono nacisk na udzielanie szczerych odpowiedzi. Jeśli uczestnik badań nie chciał lub nie mógł zaznaczyć odpowiedzi prawdziwej, proszony był o pozostawienie pustego pola. Z tego powodu w niektórych pytaniach występuje niewielka liczba braków danych. W analizach statystycznych przyjęto

3% błąd statystyczny. Pojawiające się w analizie braki danych mieszczą się w przyjętym poziomie błędów.